

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

<p>Vereniging van de heemkundigen</p> <p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Vereniging van de heemkundige kring</p> <p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Vereniging van de heemkundige kring</p> <p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Vereniging van de heemkundige kring</p> <p>HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>20</p>

MAART 1989 – JAARGANG XX – AFLEVERING 1

Afgiftekantoor 9850 Nevele

Ter gelegenheid van de twintigste jaargang van ons tijdschrift werd de kaffoto ontworpen door de heer Guido Schaeck.

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

MAART 1989 – JAARGANG XX – AFLEVERING 1

Verantwoordelijke uitgever:

J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele -Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijks uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad: J. LUYSSAERT- voorzitter
A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Redactieadres: J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Zijn werkgebied wordt gevormd door volgende deelgemeenten:

Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Marens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.

De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Heistestraat 45, 9840 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap:** 450,-fr. per jaar.
vanaf 1.000,-fr. per jaar
steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
„Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers:** voor zover voorradig.
– **Opzegging abonnement:** vóór 1 december.
– **Overname van teksten:** toegestaan mits bronvermelding.
-

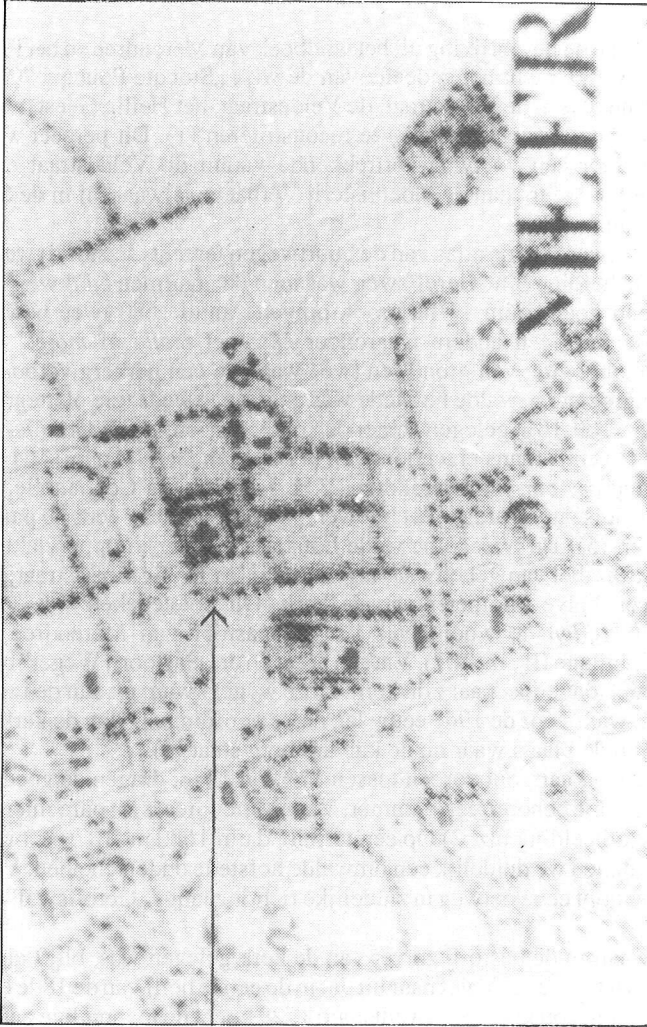
GEROLFSWAL EN DE OUDE „PRIESTERAGIE” TE MERENDREE

Aan de hand van de beschrijving uit het landboek van Merendree en het Poppplan hebben we getracht het gedeelte van de wijk „Stocqte Poucq” (Kerkwijk) gevormd tussen de Dorpstraat, de Veldestraat, het Heilig Geeststraatje en Sint-Gerolfsweg (richting kerk) te reconstrueren (1). Dit perceel wordt doorsneden door een voetweg vertrekkende vanuit de Veldestraat en er parallel mee lopend tot aan de bloemisterij Verhaege, alwaar hij in de Sint-Gerolfsweg uitmondt.

Deze voetweg wordt in de atlas van de buurtwegen terecht „Pastoorij wegel” genoemd. De huidige Sint-Gerolfsweg was toen de „Durmen Kerkweg” (2). Dit onroerend goed, ruim 11 ha groot, omvatte anno 1680 twee bewalde hofsteden, en nog een andere waaronder één met *motte* of *mote*, (een kunstmatige ophoging van grond) en twee waaraan een herberg verbonden was (3). De grootste bewalde hofstede was en is nog steeds (zie plattegrond, bijlage III, nr. 100-101) gelegen achter de kerk van Merendree, Gerolfs- of 's Meijerswal (4) en is thans eigendom van het bisdom Gent. Anno 1764 nam de toenmalige pastoor van Merendree, E.H. Jacobus van Coppenolle, zijn intrek in een huis dat hij aldaar liet bouwen met de intentie er eens de pastorij van te maken (5). De tweede bewalde hofstede, kleiner in oppervlakte en minder comfortabel van gebouwen, lag dicht bij het Heilig Geeststraatje, op nagenoeg een halve kilometer van de kerk. Dit hofstedeken was sedert *immemoriale tijden* de woonplaats van de pastoor van Merendree (zie plattegrond, bijlage III, nr. 107). Via een dreef en de „Pastoorij Wegel” begaf de pastoor zich dagelijks naar zijn kerk. Deze wegel kwam uit aan de ingang van de kerk, want vóór de 19de eeuw lag de de hoofdingang van de kerk van Merendree op de plaats waar nu de kalvarieberg staat (6).

Op de Ferraris - kaart, ontworpen tussen 1771 en 1778, dragen de goederen die tot de parochie behoren een nummer. Voor Merendree is dit parochienummer 93. (zie afbeelding blz. 2) Op een terrein, datin 1680 nr. 107 (zie bijlage III) droeg, kunnen we duidelijk een omwalde hofstede onderscheiden. Vanaf die hofstede loopt een voetweg in zuidelijke richting langs „Gerolfswal” naar de kerk/2.

De vraag, waarom de pastorij zo ver van de kerk gelegen was, blijft alsnog onopgelost. Het zag er ook niet naar uit dat in de eerste helft van de 18de eeuw daar verandering zou in komen, want anno 1729 kocht de toenmalige pastoor Georgius (van) Reghelbrugge, een eigendom groot 67 a 37 ca, voor de som van 49 pond 7 schellingen en 8 groten courant geld. Dit stuk land „den Geestbulck” lag ten noorden van de „Priesteragie” en was belast met een rente

Fragment uit de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris tussen 1771 en 1778 (uitgave Pro Civitate, Brussel, 1965).
De pijl wijst de omwalde hoeve of oude „priesteragie” aan.

van 40 pond groten wisselgeld ten voordele van Joanna Van Wouterghem. Toen op 16 februari 1729 (7) Pieter Roeges te Merendree overleed, zag zijn weduwe Livijne de Meijere dochter van Pieter en haar kinderen zich genoodzaakt al hun goederen en „den Geestbulck” te verkopen *om te blusschen de schulden ten sterfhuysse van wylent den voornoemden Pieter Roeges.* (8).

Pastoor Georgius Reghelbrugge overleed te Merendree op 1 maart 1749 in de ouderdom van 87 jaar. Hij werd van 21 april 1749 tot 7 november 1749 vervangen door E.H. David Carolus van Belleghem die van 1725 tot 1749 onderpastoor te Waarschoot was. Zijn opvolger werd E.H. Jacob van Coppenolle, benoemd op 4 november 1749 (9).

Het was pastoor van Coppenolle die de kans kreeg om een eigendom, dat dichter bij de kerk gelegen was, te kopen.

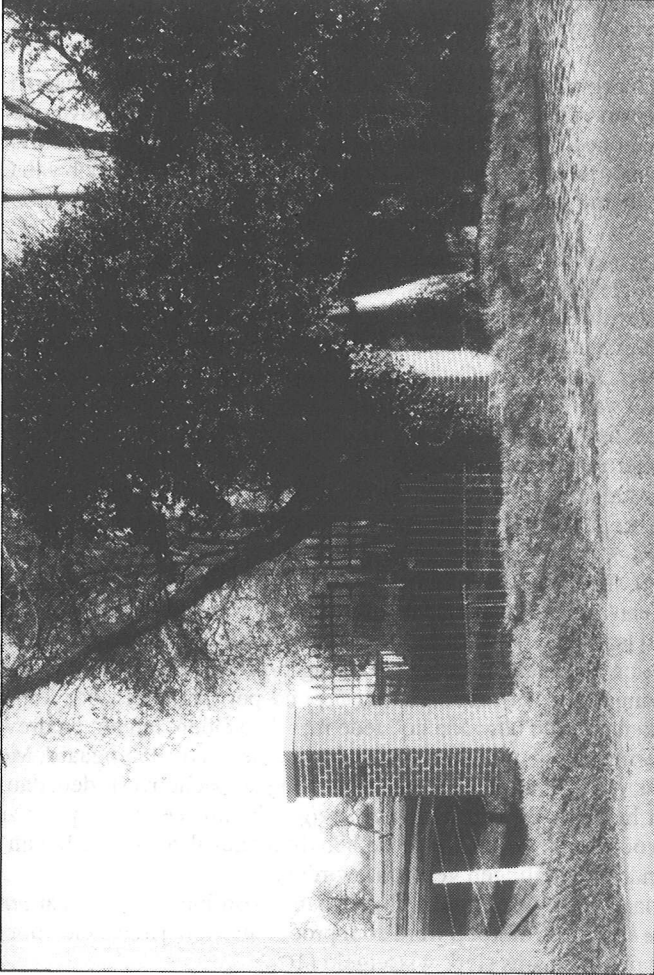
Na het overlijden van heer en meester Pieter Francois Meijs viel Gerolfswal ten dele aan zijn halfzuster Marie Therese Louise Meijs, gehuwd met de heer Jan Eeraert. Jonkvrouw Catharina Meijs dochter van Baltazar was feodaal erfgenaam van Marie Therese Louise Meijs. In 1755 besloten jonkvrouw Clara van Zevocate weduwe van heer en meester Louis Jean Meijs en Jan Eeraert Gerolfswal te verkopen.

Hiervoor gaf Catharine Meijs, als feodaal ergenaar, haar toestemming.

Het te verkopen goed bestond uit *een bewalt huys van plaisance met den hof, bomgaert ende hofstedeken daarmedegaende t'samen groot duysent roeden ghenaeft Geerolfsvalle.* Dit eigendom was een leen afhankelijk van het leenhof van Vinderhoute en Merendree. Samen met dit eigendom werd nog een partij land van 310 roe allodiaal goed verkocht. De weduwe van Pieter de Coster zoon van Lieven had met kerstdag 1750 een nieuw pachtcontract van 9 jaar aangegaan voor de som van 5 pond per jaar. Hiervoor kon ze vrij beschikken over de bewalde hofstede met de weiden, landen en dreven met uitzondering van *het speelhuys* en de fruitbomen in de boomgaard. Mocht de pachteres voor het verstrijken van de negen jaar pacht overlijden, dan had de eigenaar het recht *den hof van het speelgoedt*, mits een vooropzeg van drie maand voor Kerstdag, zelf te gebruiken. In dit geval zou de pacht van 5 pond op 4 pond 10 schellingen gebracht worden.

Op 20 maart 1755 werd in wettelijk gebannen ordinaire vierschaar *ontsteken de eerste keirsse* en de koop werd door procureur Merrij ingesteld voor de som van 200 pond Vlaams sterk wisselgeld (10).

Daar dit bod op 2 april door niemand verhoogd werd *is de tweede keirsse uytgegaen* en verbleef de koop op procureur Merrij. In de derde en laatste zitdag, 16 april 1755, verhoogde procureur Merrij zijn eigen bod met 10 pond. Vijf andere personen verhoogden in twaalf biedingen het bod van procureur

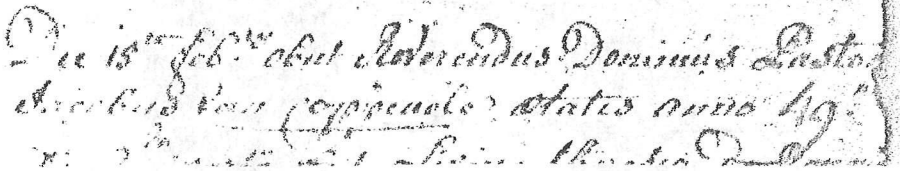
Tot 1970 was dit de officiële ingang van de pastorie van Merendree, nu gelegen naast het huisnummer 63 in de Veldestraat. (Foto heemkundige kring „Het Land van Nevele“.)

Merrij. Uiteindelijk werd procureur Jaques Francois Michaels voor 330 pond 1 schelling groten wisselgeld koper van dit feodaal en allodiaal goed. Het was nochtans pastoor Jacobus van Coppenole *cooper bij denominatie van commandt* (11) van procureur Michaels die op 14 juni 1755 de som van 346 pond 11 schellingen groten wisselgeld en nog eens 3 pond 14 schellingen en 8 groten courant over de koopbrief betaalde.

Het landboek van Merendree vermeldt in 1760 pastoor Jacobus van Coppenole als eigenaar van dit goed. Hij liet op dit leen een huis en andere gebouwen oprichten en kwam er volgens een akte uit 1776 tussen 1767 en 1769 wonen: *d'heeren pastoors deser prochie van over immemoriale tijden tot hedent acht a thien jaeren aldaer hebben gewoont.*

De oude pastorij verhuurde hij op kerstdag 1764 aan Joannes de Vlieger zoon van Pieter (12). Uit dit laatste gegeven en uit het feit dat men niet zo goed meer wist wanneer de pastoor vertrok uit de oude pastorij mogen we aannemen dat de pastoor wel degelijk in 1764 definitief zijn intrek nam in het nieuw gebouwd huis.

Pastoor van Coppenole had tijdens zijn leven het inzicht dit nieuwe huis als pastorij in te richten en de toestemming daarvoor te vragen aan de bisschop en aan Keizerin Maria Theresia, doch zijn overlijden op 15 februari 1772 kwam deze plannen dwarsbomen (13).

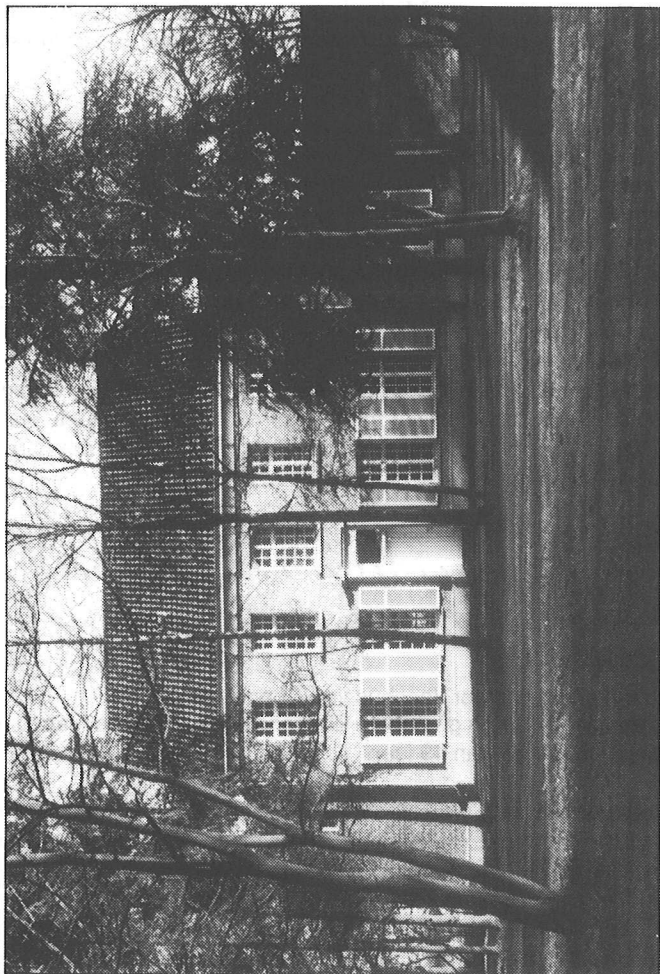
*Die 15to Feb^{ruarii} obiit Reverendus Dominus Pastor
Jacobus van Coppenole, aetatis anno 49to
in aetate sua...*

Overlijdensakte van pastoor Jacobus van Coppenole.

De 15de februari (1772), is gestorven Eerwaarde Heer Pastoor Jacobus van Coppenole in de leeftijd van 49 jaar.

Zijn opvolger, Jacques Sweerts, sloot reeds op 14 april 1772 een overeenkomst met Agnes van Coppenole, zuster en feodaal erfgenaam van pastoor van Coppenole (14). Deze ruilakte begint als volgt:

*Alsoo het Curen ofte Pastoreelhuys der prochie van Meerendre seer verre afgelegen was van de kercke der selve prochie, het welke een seer groot ongeriefende inconvenient toebragt soo wel aen den heere Pastor als desselfs prochiaenen kwamen beide personen tot een vergelijk. Juffrouw Agnes van Coppenole schonk aan de heer pastoor Sweerts het genoemde leen, groot ongeveer een bunder, zoals het bewoond en gebruikt is geweest door de overleden pastoor. Hiervoor erfde Agnes van Coppenole het *oud curen ofte pastoreel huys* dat op het ogenblik van de ruil, door verschillende personen*

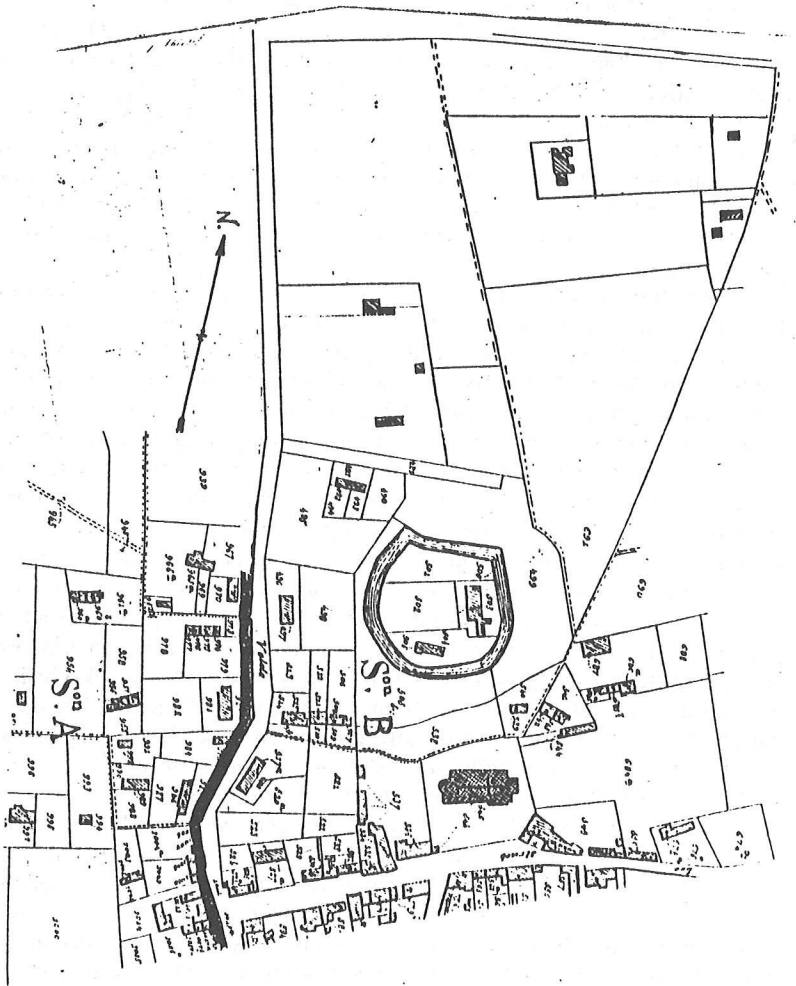
Sedert de tweede helft van de 18e eeuw was dit de pastorij van Merendree. Tweehonderd jaar later werd ze als monument geklasseerd. (Foto heemkundige kring „Het Land van Nevele“.)

bewoond werd. Daar de gebouwen van de nieuwe pastorie meer waard zijn dan deze van de oude pastorie werd aan Agnes van Coppenole een lijfrente van 30 pond groten courant per jaar betaald en dit vanaf 14 april 1772. De betaling zou om de vier maand gebeuren, telkens 10 pond en dit tot aan haar dood. Na haar overlijden wenste Agnes een jaargetijde - ten eeuwige dage - voor haar overleden broer pastoor met uitdeling van een zak roggebrood aan de armen. Dit jaargetijde zou daags te voren in de loop van de avond en 's morgens aangekondigd worden met 15 minuten klokkengelui. Hiervoor zou de koster 5 schellingen en 10 groten ontvangen. Het jaargetijde moest alle gewoonlijke gebeden bevatten zoals *het singen van eenen nocturne, lauden, misse, miserere aen d'imbare*.

De pastoor moet bijgestaan worden door de medepastoor, die voor zijn hulp 1 gulden vlaams zal ontvangen. De koster ontving eveneens één gulden voor zijn hulp en het klaarstellen van de lijkbaar in een katafalk. De organist ontving voor zijn werk 10 stuivers en de blazer twee. Ook de twee zusters van Agnes van Coppenole, religieuzen in het klooster van Sinte Barbara en Sinte Agnes, werden in deze overeenkomst niet vergeten. Zij hadden, vanaf de dag van het overlijden van Agnes van Coppenole, samen recht op een lijfrente van 4 pond groten courant geld per jaar. Indien een van beide zussen overleed, komt de 4 pond integraal toe aan de langstlevende. Tenslotte zou Marie Therese van Coppenolle dochter van Franciscus, na het overlijden van Agnes van Coppenole dochter van Jacques een lijfrente van 10 pond groten courant ontvangen. De inhoud van deze overeenkomst moest eerst een gunstig advies krijgen van de heer deken van Deinze, om dan definitief door het bisdom bekrachtigd te worden. Daarom richtte pastoor Sweerts een verzoekschrift tot het vicariaat van het bisdom Gent waarin hij nog meer de nadruk legt op het feit dat het noodzakelijk is de pastorie dichter bij de kerk te brengen. Hier spreekt hij zelfs over *den caducken staet van het oud pastoreel huys* en stelt hij dat de gesloten transactie niet uitsluitend is gedaan voor *het gerief en gemak soo van den heer Pastor als van de parochiaenen* maar klaarblijkelijk ook tot verbetering van de pastorie daar de pastoor nu 700 roe land meer zal bezitten dan te voren. De opbrengst van dit onroerend goed zal noodzakelijk zijn om de last van het eeuwig jaargetijde te dragen. Verder merkt de pastoor op dat het voor hem financieel een zware last is: de onkosten van deze ruil, de akte van erven en onterven, de brieven van amortisatie (15) en een som van 100 pond groten wisselgeld om hiermee de lijfrente af te betalen, te kunnen opbrengen.

Hij vraagt dan ook deze onkosten ten laste van de pastorie te mogen leggen (16). Na gunstig advies van G.G. Van Eersel, deken van Deinze, gaan de vicarissen-generaal van het bisdom Gent op 10 september 1773 akkoord met het verzoekschrift van pastoor Sweerts (Bijlage I).

Van 14 juni 1755 tot 1866 was dit eigendom van de pastorie van Merendree. Vanaf 1867 werd de kerkfabriek van Merendree eigenaar van dit perceel met een totale oppervlakte van 1ha 45 a 520 ca gelegen te Merendree sectie B onder de nummers 489 dreef, 499 land, 500 water, 501 boomgaard, 502 tuin, 503 huis, 504 tuin, 505 huis, 505bis hakhout.

Het was nu wachten op het octrooi en de brieven van amortisatie van Keizerin Maria Theresia, waarin ze de ruil zou bekrachtigen (17).

Op 3 februari 1775 gaf ze haar toestemming en machtigde ze het kerkbestuur om een lening aan te gaan ten einde aan de bijkomende last te kunnen voldoen. Het goed werd bij de pastoralia gevoegd, docht bleef onderworpen aan alle feodale rechten van voorheen, (Bijlage II).

Het gebouw waarvan we hier de ontstaansgeschiedenis geschetst hebben, is het middenste gedeelte van de huidige pastorijs. Rechts is onder pastoor Petrus Gustaaf Adolf Debbaut (1875-1904) een deel hoger opgetrokken en werd de inwendige schikking gewijzigd. Ook liet hij de „rotsering” aan de buitenmuur aanbrengen. De annexen links zijn waarschijnlijk nog van een vroegere woning.

In het geklasseerd salon in Lodewijk XV-stijl is boven de vier deuren (twee ervan zijn imitatie) telkens een reliëf in stucwerk aangebracht, die een episode uit het oude testament voorstellen. De schouw in hetzelfde salon is uit marmer „Rouge de Constantinople”.

De omwalde pastorijs was in de jaren vijftig, in letterkundige middens, genoegzaam bekend daar ze met haar hovingen geruime tijd het uniek kader vormde voor de Vlaamse Poëziedagen, ingericht door pastoor Basiel De Craene (18).

De officiële toegang tot de pastorijs was tot 1970 via de huidige Veldestraat. Getuige daarvan het smeedijzeren hek en de verwaarloosde dreef. Tot dan woonde de pastoor op Velde nummer 1. Vanaf 1971 kreeg de pastorijs haar toegang via het Hammeken nummer 14. Pastoor Petrus De Ganck was de laatste bewoner van Sint-Gerolfswal.

Tweehonderd jaar na het octrooi van Keizerin Maria Theresia werd op 12 april 1974 bij Koninklijk Besluit de pastorijs van Merendree als monument en het park met dubbele omwalling als landschap gerangschikt (19).

In de jaren 80 werd de pastorijs gerestaureerd. Wat haar bestemming zal wezen, blijft nog een open vraag.

De oude „Priesteragie”

Wat gebeurde er nu verder met de gebouwen van de oude pastorijs?

Op 10 februari 1776, slechts 10 dagen nadat pastoor Sweerts het octrooi en de brieven van amortisatie overbracht naar de greffie van Merendree om aldaar geregistreerd te worden, verkocht Agnes van Copennole wonende te Gent aan Joannes de Vliegheer zoon van Pieter (Bijlage V) *een huys stede ende erve soo ende gelijk het selve met den huysen en andere edificien, midsg(ade)rs boomen, haegen, wallen ende voordere erfve daermede gaende... synde den selven goede genaemt d'oude pastorijs vermids d'heeren Pastoors deser prochie van over immemorale tijden tot hedent acht a thien jaeren aldaer hebben*

gewoont.

Dit goed werd sedert Kerstdag 1764 gebruikt en bewoond door de koper. De koop werd gesloten voor 200 pond groten Vlaams sterk wisselgeld, waarvan Joannes de Vliegher reeds 25 pond betaalde. Het resterende bedrag van 175 pond lostte hij in tweemaal af: eerst 100 en dan 75 pond. Het tijdstip van betalen kon de koper zelf kiezen. De intrest werd vastgesteld op 7 pond groten wisselgeld per jaar te betalen op de vervaldag of uiterlijk zes maand nadien. In dit laatste geval moest er wel 7 pond courant geld betaald worden (20). Om dit alles te verzekeren, nam Joannes de Vlieger een hypotheek op de aangekochte eigendom.

Joannes de Vlieger overleed te Merendree op 30 maart 1788. Twee jaar voor zijn overlijden was zijn zoon Jacobus gebruiker van dit goed (21).

Deze Jacobus huwde te Vosselare op 22 mei 1784 met Joanna Theresia Maes. Uit dit huwelijk werden zeker zeven kinderen geboren. Vader Jacobus overleed te Merendree op 7 december 1813 en liet zes minderjarige weeskinderen na, waarvan de oudste 25 jaar en de jongste 14 jaar was.

Toen moeder Joanna Marie Maes op 15 mei 1847 in de gezegende ouderdom van 87 jaar te Merendree overleed, bleven haar vier ongehuwde kinderen op deze hofstede wonen (22) en lieten de eigendom op hun naam registreren.

Francisca de Vlieger overleed te Merendree op 20 juli 1854. Toen haar zuster Monica, spinster van beroep, aldaar op 15 januari 1866 op 70-jarige leeftijd overleed, vertrokken haar broer Franciscus en haar zuster Theresia de Vlieger op 12 februari 1866 naar het klooster van Waarschoot (23). Inmiddels hadden ze op 3 februari 1866 hun eigendom, bestaande uit een boomgaard, een partij land en twee huisjes verkocht aan Amelia Charlotte Borluut.

Na het overlijden te Gent van Amelia Borluut werd haar eigendom op 17 juli 1882 verdeeld onder haar erfgenamen: Francois Ghislain Borluut en Lucie Borluut.

Volgens de verdeling van 9 november 1883 komt bovenstaande eigendom toe aan Borluut Lucie, later gehuwd met graaf Boudewijn de Bousies.

In 1898 werd de grond van de twee huizen, na definitieve afbraak ervan, verenigd met de boomgaard en bleef de familie graaf Boudewijn de Bousies-Borluut eigenaar van deze boomgaard en de partij land (Bijlage VI).

Luc NEYT
Tielt

EEN WOORD VAN DANK

De inlichtingen i.v.m. de opeenvolgende eigenaars van sectie B nr. 480A werden mij verstrekt door de heer Desmet, archivaris van het kadaster te Gent en de heren C. Maere en J. Van Overbeke, respectievelijk voorzitter en secretaris van de S.M. Deinse Bouwmaatschappij, waarvoor mijn oprechte dank.

Mijn dank gaat ook naar de heer Raman en de heer Vanseveren respectievelijk gemeentesecretaris en verantwoordelijke van de bevolking te Nevele voor hun bereidwillige medewerking bij het samenstellen van dit artikel.

De heer Guido Schaeck dank ik voor het (her)tekenen van de illustraties.

Noten

- (1) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, Landboek van Merendree opgemaakt in 1680 door J. Meijnsman, reg. 185, f° 69 e.v., de nummers 93 t.e.m. 110. R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 188, f° 22 en 113: eigenaars van het 3de beloop nr. 100-101: Joffrouwe Clara Speeckaert, Advocaat Meijs, Frans Dobbelaere fs Gillis, Sieur Lucas Gansman, Lieven Verbeken (Bekaert) fs Lievens.
1760: heer en meester Jacobus van Coppenole pastor deser prochie door den coster Vyncke.
1775: heer en meester Jacobus Sweerts pastor.
- (2) G.A., Nevele, Technische Dienst, Atlas van de buurtwegen, opgemaakt in 1845.
- (3) L. NEYT, *Enkele verdwenen herbergen te Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVIII (1987), nr. 4, blz. 199-224.
- (4) Gerolfswal genoemd naar de eerste Vlaamse heilige knaap († circa 750) die op deze plaats geboren werd. Daar Merendree en Vinderhoute sinds onheuglijke tijden een tweelingheerlijkheid vormden met één baljuw die te Vinderhoute verbleef en zich te Merendree door een meier liet vervangen, werd het nadien de verblijfplaats van deze meier. Vandaar ook de naam Meierswal.
- (5) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 114, f° 260.
- (6) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten van Oost-Vlaanderen*, eerste reeks, arrondissement Gent, deel 5, Merendree, p. 15.
- (7) V.C.G.H., Handzame, overlijdens Merendree. In plaats van Pieter Roeges spreekt de overlijdensakte van Pieter Roges † Merendree 16.2.1729 (f° 2117). Zijn weduwe, Livine Demeijer † Merendree 1.2.1733 (f° 2034). Zij waren te Merendree op 18.12.1695 gehuwd, ondertrouw op 4.9.1695 (f° 1795).
- (8) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 108, f° 296v.

- (9) F. MICHEM, *Pastors van het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. IV (1973), nr. 3, blz. in 147.
- (10) Wisselgeld = courant + 1/6. Vanaf 1704 zijn 6 wisselgulden gelijk aan 7 gulden courant. 1 pond vlaams wisselgeld is gelijk aan 1 pond 3 schellingen en 4 groten courant, zie *Vlaamse Stam*, jg. 1972, blz. 117.
- (11) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 111, f° 119.
De vijf andere personen waren: Daniel Vyncke, Sieur Pieter de Smet (zelfde persoon als procureur de Smet?), Anthone Baert, procureur Backer en procureur Michaels.
„Cooper bij denominatie van commandt” wil zeggen koper bij aanstelling (benoeming) van een lastgever (hij die een overeenkomst sluit van lastgeving).
De koopsom van 330 pond 1 schelling groten werd met 1 schelling te ponde verhoogd, d.w.z. met 330 schellingen of 16 pond 10 schellingen, zodat er uiteindelijk 346 pond 11 schellingen groten wisselgeld moet betaald worden.
Het contract van „erven en onterven” werd afgesloten op 26.6.1755 tussen officier Carel Martens als gevolmachtigde over de verkopers en pastoor Jacoqbus van Coppenole.
R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 111, f° 120v.
- (12) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 188, f° 78, 3de beloop nr. 107:
Mijnheer Regelbrugge pastor van Meerendree
kerst 1730: den selven met syne bewalde hofstede ende dreve groot 1 ghem(et) 14 roen;
kerst 1764: Jan de Vliegheer fs Pieter;
kerst 1786: Jacobus de Vliegheer fs Jan.
- (13) V.C.G.H., Handzame, overlijdens Merendree, 1772, f° 2451.
Bij zijn overlijden was pastoor van Coppenole 49 jaar. F. Michem beweert dat deze pastoor te Oudenaarde anno 1723 geboren werd. Opzoekingen in de parochieregisters van Oudenaarde Sint-Walburga en O.L.Vrouw Pamele leverden geen enkel resultaat op. We konden veronderstellen dat pastoor van Coppenole dus niet te Oudenaarde geboren werd. Het toevallig doorlezen van de staten van goed van de Sint-Pietersabdij bracht de oplossing. In het register 595 deel 2 lezen we op bladzijde 321vlg. de staat van goed van Jacobus van Coppenolle zoon van Abraham. Deze Jacobus was sedert 1719 baljuw van de heerlijkheid Overmeersch tot aan zijn overlijden op 9 april 1733. In zijn overlijdensakte, genoteerd door pastoor J.B. de Scheppere van Afsnee, was hij 45 jaar oud en „pretor” (burgemeester, provoost, proost). Hij was gehuwd met Petronella Thienpondt dochter van Jan, die te Afsnee overleed op 3 mei 1733, amper 37 jaar oud. Zij hadden vijf kinderen in leven. Hun namen komen overeen met die welke in de ruilakte met pastoor Jacques Sweerts vermeld worden.
Hier volgen de zes kinderen van Jacobus van Coppenolle en van Petronelle Thienpondt;

1. van Coppenolle Maria Theresia ° Afsnee 4.2.1721 (gedoopt *sub conditione* 4.2.1721),
(SS. Joannes Thienpondt en Maria Theresia van Coppenolle die zich door Livina Thienpondt liet vervangen);
2. van Coppenolle Jacobus (van 1749 tot 1772 pastoor van Merendree) °Afsnee 9.4.1723 (gedoopt 10.4.1723),
(SS. Zeer eerwaarde heer Joannes van Coppenole en Joanna Vander Cruijssen);
3. van Coppenole Joanna Ludovica °Afsnee 24.1.1725 (gedoopt 26.11.1725),
(SS. Joannes Lucas van Coppenole en Joanna Vander Cruijcen);
4. van Coppenolle Agneta °Afsnee 19.3.1728 (gedoopt 20.3.1728),
(SS. Joannes Lucas van Coppenole en Jacoba Lauwaert);
5. van Coppenolle Franciscus °Afsnee 23.9.1730 (gedoopt *sub conditione* 23.9.1730),
(SS. Francies Lucas Coppenolle *nomine* (in naam van) zeer eerwaarde heer Franciscus Coppenolle pastoor in „Sebeveghem” en Petronelle Thienpondt);
6. van Coppenolle Petronella °te Afsnee twee dagen na de dood van haar vader (gedoopt 11.4.1733),
(SS. Hermes van Coppenolle en Juliana Thienpondt.) Petronella overleed te Afsnee op 12.4.1733.
In amper één maand tijd overleden vader Jacobus, moeder Petronella en hun pasgeboren jongste kind Petronella. Welke de doodsoorzaak was blijft een open vraag. Hoe moest het nu verder met de vijf zeer jonge weeskinderen, zonder moeder en vader. Marie Therese werd opgevoed bij Joannes van Coppenolle, zoon van Abraham, en voogd paterneel over de vijf weeskinderen. Jacobus werd intern „in de schole tot Royghem” tegen 14 pond groten per jaar.
Hun beide zusters Janneken en Agnes werden vanaf 2.8.1733 uitbesteed aan Jan Sonnevile tegen 8 pond per jaar en dit voor hun beiden. En tenslotte vond Frans een onderkomen bij Joannes Clement, ontvanger van Afsnee. Hiervoor werd jaarlijks 6 pond betaald (R.A.G., Sint Pietersabdij I, reg. 595/2, f° 321).
Op 3 maart 1734 ontving schoolmeester Neese (te Ronse) 3 pond 2 groten voor het onderwijzen van Jacobus van Coppenole. Volgens de kwitantie van 31 oktober 1734 volbracht Jacobus zijn studies te Ronse. In de rekening opgemaakt door zijn voogd Joannes Lucas van Coppenolle op 9 februari 1745 wordt een laatste betaling van 3 pond 2 schellingen 11 groten en 6 deniers vereffend aan *de president vande oratoren te Ronse*. In diezelfde rekening wordt 10 pond 6 schellingen 2 groten en 6 deniers betaald aan *het college van de h.h. drijvuldigheid tot Loven* (Leuven). In de laatste rekening van 1747 wordt gesproken over *heer en mre Jacobus van Coppenalle pber en*

basselier formeel inde Godtsgeleertheit tot Loven.

De jongste broer van pastoor van Coppenolle, Frans van Coppenolle, volgde eveneens les bij meester Neese te Ronse, alwaar hij ook college liep. Op 27.9.1748 wordt Frans meerderjarig verklaard om reden dat hij *gaende in de Philosophie tot Loven.*

Het verzoekschrift van 5.1.1743 om Marie Theresia van Coppenolle in het klooster van Sint-Barbara in Gent te aanvaarden *als nonne* wordt ingewilligd. De *dote* (bruidschat) bedroeg 176 pond 17 schellingen 6 groten, waaronder *een gauden schellijnck voor offerpen-nijnck.*

Ook Joanna Louise (Janneken) heeft *langhentijt ghesoliciteert om aenveert te worden als nonne in het clooster van Ste Agnes tot ghendt, en heeft naer veel moeilijckheijdt vande vrouw prieuse consent becomen* op 25.1.1743. Haar bruidschat bedroeg 200 pond wisselgeld.

Tenslotte wenste juffrouw Agnes van Coppenolle op 20-jarige leeftijd vrijgesteld te worden van het voogdijschap om reden dat zij *van gheneghentheit is haer te ghenieren inde negotie van coopen en vercoopen van canten.* Zij werd op 23.9.1748 ontvoogd met de goedkeuring van haar oom Z.E.H. Franciscus van Coppenolle, kanunnik van de *exempte cathedrale van Ste Baefs.*

(Al deze gegevens zijn geput uit R.A.G., Sint-Pietersabdij I, reg. 595/2, f° 321 v.: reg. 595/3 f° 12 (rek., 1736) f° 128 (rek. 1739) en f° 289 (rek., 1741), reg. 595/4, f° 423 (rek. 1747) f° 425 akte emancipatie Agnes van Coppenolle en f° 425v. akte emancipatie francies van Coppenolle).

- (14) F. MICHEM, *o.c.*, Naar de gegvens van F. Michem werd Jacob Sweerts op 11 juni 1772 tot pastoor van Merendree benoemd. Nochtans trad hij in de ruilakte met Agnes van Coppenolle, op 14 april 1772, al op als pastoor van Merendree.
- (15) Amortisatie: Het overgaan van een onroerend goed in de dode (geestelijke) hand. Delging van een schuld, aflossing van leningen, hetzij ineens, hetzij door middel van over een zeker aantal jaren verdeelde gelijke afbetalingen, waarin aflossing en rente begrepen zijn.
- (16) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 114, f° 259.
- (17) R.E. MOELAERT, *Een mooi Keizerlijk Oktrooi uit Wenen te Merendree bewaard*, in *Ons Meetjesland*, jg. 12 (1979) nr. 1, blz. 16-18.
- (18) Uit de nota's van de heer R. Moelaert, waarvoor mijn dank.
F. MEYLAND, *Pastoor Basiel De Craene, de mens en de kunstenaar*, in *Het Land van Nevele*, jg. VIII (1977), nr. 1, blz. 3-27.
- (19) Staatsblad van 18.10.1974.
- (20) Zie noot (10).
- (21) Zie noot (12).
- (22) R.A.G., Kaarten en plannen 2079. Lijst grondeigenaars art. 308: De Vlieger Jacobus, de kinderen, daglooners, Meerendré. Ze bezaten te

- Merendree de nr. 480, 481, 482 en 483 van sectie B.
- (23) G.A., Nevele, B.R. Merendree 1825-1846, wijk Velde huis nr. 3:
Maes Joanna Theresia landbouwster 69 jaar, °Vosselaere;
De Vlieger Francisca 37 jaar, °Merendree;
De Vlieger Monica 29 jaar, °Merendree;
De Vlieger Francies 27 jaar, °Merendree;
De Vlieger Maria Theresia 24 jaar, °Merendree.
Bevolkingsregister Merendree, 1847-1867, boek 2, f° 211, Velde nr. 5:
Maes Joanna Theresia. °Vosselaere, 86 jaar, weduwe, † Merendree
15.5.1847;
De Vlieger Franciscus landbouwer, °Merendree, 48 jaar, ongehuwd,
naar Waarschoot 12.2.1866;
De Vlieger Francisca, landbouwster, °Merendree, 58 jaar, ongehuwd, †
Merendree 20.7.1854;
De Vlieger Monica, landbouwster, °Merendree, 50 jaar;
De Vlieger Theresia, landbouwster, °Merendree, 45 jaar, naar Waar-
schoot 12.2.1866.

Bijlage I

De respectieve appointementen overeenkomsten gevolgt op de voorenstaende requeste luyden als volgt:

Advies van myneer den Landeken van het district van Dynsen, Gend desen 30 mat 1772, Ond(erteken) t, G.G. Van Eerstel Vic. Gulis.
Vicarissen General van het openstaende bisdom van Gend gesien het advys van den Seer Eerw. heer lantdeken van het District lauderen en approberen (goedkeuren, zijn zegel hechten aan) voor soo veel ons aengaet de transactie in de requeste (verzoekschrift) vermeld naer haere forme en inhouden, autoriserende voorders den Eerw. heer Jacobus Seerts Pastor van Merendree te gaen in erfvinge ende onterfvinge, ende te doen de voordere oncosten hier toe noodsaekelyck, alsmede tot het bekomen de brieven der amortisatie des huys en erven in 't accord geroert van alle welke bekostinge hy aen ons sal moeten doen consteren (vaststellen) by behoorlyke rekeninge waerop alsdan verder sal worden gerevolveert alsmede op de lichte van een hondert ponden grooten wisselgeld ten fine by de requeste versogt, als ook ten aensien van den aflos van dier te doen. Voorts soo ordonneren wy den suppliant aen ons pertinentelyk par eerste over te brengen copie autentique van dese requeste met de appostille (kanttekening op een akte). Een den contracte daerby gereclameert om bewaert te worden in de archieven des bisdoms, ende voor aleer dese onse agreatie en approbatie (goedkeuring) effect sal hebben, sal die getoont worden aen den Seer Erw. heer Lantdeken van het district van Deynse om daer van notitie te houden inden Registre synder office. Was ondert(ekend) C.C. Van Hamont vic(aris) gen(eraal). Aldus de voorenstaende Brieven van approbatie geregistreert ende aenden voorn(oemden) heer Pastor Sweerts gerestitueert. J.F. Vanhulle.

Bijlage II

Octrooi van Keizerin Maria Theresia van 3 februari 1775.

Marie Therese par la Grace de Dieu, Impératrice Douairiere des Romains; Reine de Hongrie, de Boheme, de Dalmatie, de Croatie, d'Esclavonie, de Galiez, de Lodomerie etc. Archiduchesse d'Autriche, Duchesse de Bourgogne, de Lothier, de Brabant, de Limbourg, de Luxembourg, de Gueldres, de Milan, de Stirie, de Carinthie, de Carniole, de Mantouë, de Parme et Plaisance de Guastalle, de Wirtemberg, de la haute et basse Silesie, d'Osviecz et Zator etc. Grande Princesse de Transilvanie; Princesse de Suabes; Marquise du Saint Empire Romain, de Bourgovie, de Moravie, de la haute et basse Lusace, Comtesse de Habsbourg, de Flandres, d'Artois, de Tirol, de Hainau, de Namur, de Ferrete, de Kybourg, de Gorice et de Gradisca, Landtgrave d'Alsace; Dame de la marche d'Esclavonie, du Port Naon, de Salins et de Malines, Duchesse de Lorraine et de Bar, Grande Duchesse de Toscane.

A tous ceux qui ses presentes verront, Salut, de la part de notre cher et bienaimé Jaques Sweerts, curé de la Paroisse de Meerendré en notre Province et Comté de Flandres, nous a été très humblement representé, que le mauvais etat de sa maison Pastorale, sa situation desavantageuse et son Eloignement de l'Eglise auroient engagé Jâques van Coppenolle son Prêcedecesseur immediat a acheter un fond fief, biensitué et près de l'Eglise, de la grandeur d'environ 1000 verges, sur lequel il auroit fait batir une maison plus commode que l'ancienne dans le dessein d'en faire la maison Presbiterale de cette Paroisse; mais etant venu a mourir avant que d'avoir fini cet ouvrage. Agnès van Coppenolle sa soeur et son heritiere, se seront pretée a remplir les vûes du defunt, au moien d'une convention par laquelle elle cederait et transporterait au proffit de la cure de Meerendré le dit fief grand d'environ un bonnier avec tous les edifices, arbres et dependances évalué à fls 3871 en echange du quel le suppliant en sa qualité de curé du Lieu, cederait le fonds avec les edifices et arbres de l'ancienne maison de la grandeur d'environ trois cent quatorze verges estimé à fls 1471; mais comme le terrein et les Batiments de la nouvelle maison, que ladite Agnès van Coppenolle cede, valent plus que ceux qu'elle en recoit en echange, elle se seroit reservée une rente viagere de trente livres de gros par an, en stipulant q'après sa mort, L'on celebreroit à perpetuité tous les ans L'anniversaire de son frère dans l'Eglise de Meerendré, avec la clause de quelques distributions de pains aux pauvres et quelques autres charges detaillées dans La Requête du suppliant; qu'en outre après la mort d'Agnès van Coppenolle, il seroit payé a ses deux soeurs, toutes deux Religieuses une rente viagere de 4 pond de gros par an, à partager entre elles, de laquelle la derniere vivante percevra la totalité et a Therese van Coppenolle fille de François, au cas qu'elle soit encore en vie, une rente viagere de dix livres de gros. Comme cet echange ne peut avoir son effet sans

en obtenir au préalable notre Souverain agrement, il nous applie en toute soumission de daigner Lui accorder nos Lettres Patentis d'octroi et d'amortissement a ce requises, ainsi que la permission de lever la somme dont il a besion pour acquiter les droits d'amortissement et autres frais quelconques resultant de cet Echange.

Nous ce que dessus considéré et voulant bien fiare une attention favorable à la demande du suppliant, avons, de l'avis de notre très cher et très aimé Beaufrère et Cousin le serenissime Duc Charles Alexandre de Lorraine et de Bar administrateur de la Grande Maîtrise en Prusse, Grand Maître de l'ordre Teutonique en Allemagne et Italie, notre Lieutenant Gouverneur et Capitaine Général des païs-Pas et oui notre Chancelier de Cour et d'Etat, non seulement agrée et approuvé, comme nous agréons et approuvons par les Presentes, la Convention que Jâques Sweerts, Cué de Meerendré a arretée avec la nommée Agnès van Coppenolle, pour l' echange du fonds avec les edifices et arbres de sa maison Pastorale actuelle de la grandeur d'environ 314 verges et évalué à 1471 fls. contre un fonds tief grand d'environ un bonnier avec tous les edifices, arbres et dependances, évalué a 3781 fls, aux clauses et conditions détaillées ci-dessus et aux autres dont ils sont convenus, mais lui avons aussi accordé et accordons de notre certaine science, grace, Pleine puissance et autorité souveraine, l'amortissement dont il a besoin pour le dit fonds avec edifices et toutes ses dependances, qui lui sera cédé par echange; Bien entendu néanmoins que le tout sera et restera sujet a toutes charges et impositions publiques, mises ou a mettre, comme tous biens non amortis, ainsi qu'a tous droits seigneuriaux, feodaux, censaux, lots et ventes, et toutes autres reconnoissentes de quelque nature, qu'elles soient; Lui permettant au surplus de lever les deniers dont il a besoin aux fins enoncées ci-dessus a condition cependant qu'il ne pourra user de cette permission avant d'avoir fait duèmant conster a l'Eveque Diocesain de l'employ auquel il sera destiné et qu'il devra en payer les interets et en rembourser chaque année 20 pond de gros jusqu'a l'entiere extinction de l'Emprunt. Voulant que les presentes soient enregistrées et enterinées en notre Conseil des finances, en notre Chambre des comptes, et par tout ailleurs, ou il pourra appartenir dan l'an de leur date et qu'au surplus felles soient présentées dans le même terme à notre Conseiller fiscal en Flandres, à peine de nullité de la grace; Chargeons son altesse Royale et donnons a mandement à nos très chers, chers et féaux, ceux de notre conseil d'Etat, chef et President et Gens de nos privé et Grand Conseils, President et Gens de notre Consiel en Flandres et a tous nos Justiciers, officiers et sujets que ce peut toucher et regarder de faire et laisser pleinement, paisiblement et perpetuellement jouir et user Jâques Sweerts, Curé de Meerendré et Agnès van Coppenolle de cette notre Presente grace, octroi et amortissement sur le pied et aux conditions exprimées ci-dessus et aux autres accoutumées, sans leur faire, mettre ou donner, ni souffrir être fait, mis ou donné aucun trouble ou empechement au contraire, non obstant les ordonnances et Placards émanés, à ce sujet, auxquels nous derogeons pour ce cas seulement les laissant pour le reste dans leur pleine et entiere force et

vigueur. Car ainsi nous plait-il en temoignage de quoi nous avons signé les presentes et nous y avons frit mettre Grand Séeel. Donné a Vienne le 3 de fevrier l'an de Grace mil-sept-cent-soixante quinze et de Nos Reigne, le trente cinquieme etoient paraphés A.R.V. Marie Therese.

Par l'Imperatrice et Douairiere et Reine etoit signé A.G.D. Lederen.

Et le grand séeel de sa Majesté en cire rouge, dans une boite de fer blanc y pendant a double queue d'une cordon de soy en couleurs, blanc, rouge, jaune et noir entremeles.

De voorenstaende Brieven patenten van Octroy ende amortisatie syn door den heer Pasdior Sweerts overgebracht ter Greffie om geenregistreert te worden ende de selve alsoo geregistreet alhier vooren ende aen hem gestitueert alles sonder prejudice van imands recht desen 31 January 1776 als greffier Vanhulle.

R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 114, f° 247-248.

(Vertaling van de Franse tekst door Jozef Van de Casteele)

Maria Theresia, bij Gods genade keizerin van de Romeinen.....

Aan allen die dit zullen lezen, saluut!

Jacques Sweerts, pastoor van de parochie Merendree, in onze provincie en in het graafschap Vlaanderen gelegen, heeft ons verklaard dat, gezien de slechte toestand van zijn pastorie, de ongunstige ligging ervan en de verre afstand van de kerk, zijn onmiddellijke voorganger Jacques van Coppenolle een leengoed heeft gekocht dat dichtbij de kerk is gelegen en dat ongeveer 1.000 roeden groot is. Hij zou er een huis laten optrekken dat gerieflijker zou zijn dan het oude en is van plan er de pastorie van te maken, maar hij is gestorven voordat de werken af waren.

Agnes van Coppenolle, zijn zuster en erfgename, verklaart zich bereid de wilsbeschikking van de overledene uit te voeren. Bij kontrakt zou zij, ten voordele van de pastorie van Merendree, bovengenoemde grond afstaan, ongeveer een bunder groot met alle gebouwen, bomen en bijgebouwen, op 3871 fl geschat. In ruil ervoor zou de suppliant, in zijn hoedanigheid van pastoor van de parochie, een ander stuk grond afstaan met alle gebouwen en bomen, groot ongeveer 314 roeden, op 1471 fl geschat.

Maar het terrein en de gebouwen van het nieuwe huis, die Agnes van Coppenolle zou afstaan, vertegenwoordigen een hogere waarde dan die welk zij in ruil ervoor zou krijgen. Om die reden vraagt zij een jaarlijkse lijfrente van 30 pond groten; bovendien zal men, na haar overlijden, ieder jaar en ten eeuwigen dage, een jaarmis in de kerk van Merendree voor haar broeder celebreren, met bedeling van brood voor de armen en met enkele andere lasten in het rekwest van de suppliant vermeld.

Daarbij komt nog dat, na het overlijden van Agnes van Coppenolle, aan haar twee zusters, beiden geestelijken, een lijfrente van 4 pond groten per jaar zal worden uitgekeerd en dat onder hen te delen. De laatst overlevende zal de totaliteit ontvangen. Bovendien wordt ook nog aan Thérèse van Coppenolle, dochter van François, zolang ze nog in leven is, een lijfrente van tien pond groten uitgekeerd.

Daar die ruil zijn effekt niet kan sorteren zonder voorafgaandelijke toestemming van onze Vorstin, verzoeken wij haar, in volle ootmoed, ons de patenten van oktrooi en amortizatie die ervoor vereist zijn te verlenen. Eveneens vragen wij de geldsom te mogen heffen die vereist wordt om de amortizatierechten en andere onkosten die uit de ruil voortvloeien te vereffenen.

Gezien de voorafgaande uiteenzetting willen we het verzoek van de suppliant gunstig adviseren. We hebben het advies van onze Schoonbroeder en Neef, hertog Karel Alexander van Lorreinen... ingewonnen en hebben onze Hof- en Staatskanselier gekonsultueerd. Door dit schrijven aanvaardden we en keuren goed de overeenkomst die Jacques Sweerts, pastoor van Merendree, met Agnes van Coppenolle gesloten heeft: het betreft de ruil van een stuk grond met gebouwen en bomen van de huidige pastorie, groot ongeveer 314 roeden en geschat op 1471 fl, voor een leengoed, een bunder groot met alle gebouwen, bomen en bijgebouwen, op 3781 fl geschat, met inachtneming van de clausules en voorwaarden hierboven bepaald. Bovendien verlenen we hem ook de amortizatie die hij nodig heeft voor het stuk grond met gebouw en bijgebouwen die hem bij de ruil wordt afgestaan. Wel te verstaan zal het geheel aan alle lasten en openbare belastingen onderhevig blijven, zoals het geval is met niet geamortizeerde goederen; eveneens is het onderhevig aan de heerlijke -, cijns- en leenrechten.

Bovendien wordt de pastoor gemachtigd de gelden te verzamelen die hij nodig heeft voor de transaktie hierboven beschreven. Hij zal enkel van die toestemming kunnen genieten nadat hij de Bisschop op de hoogte heeft gesteld van de bestemming van de gelden. Bovendien dient hij de intresten te betalen en ieder jaar 20 pond groten af te lossen totdat de lening volledig is afbetaald. We willen dat dit schrijven op deze datum wordt geregistreerd en bekrachtigd in onze Raad van Financiën, in onze Rekenkamer en overal waar het moet. Bovendien moet dit schrijven in de bepaalde termijn aan onze fiskale Adviseur van Vlaanderen worden voorgelegd op straffe van ongeldigheid.

Wij gelasten onze koninklijke Hoogheid ermee dit bevel uit te voeren: onze leenmannen, de ambtenaren van de Raad van State, de Chef President en ambtenaren van onze Geheime en Grote Raad, de voorzitter en ambtenaren van onze Raad voor Vlaanderen, onze rechters en gerechtsdienaars en alle in die zaak betrokken personen, zullen Jacques Sweerts, pastoor van Merendree, en Agnes van Coppenolle, voluit, in vrede en ten eeuwigden dage, laten genieten en gebruik maken van onze gunstigheid: oktrooi en amortizatie volgens de voorwaarden hoger vermeld. Ze zullen hun ook geen last berekenen en dit nietegenstaande de ordonnantiën en plakaten die over die materie handelen. Enkel in dit geval zijn wij ervan afgeweken en laten wij ze

ten volle van rechten genieten.

Dit is onze wilsbeschikking als blijk waarvan wij dit schrijven ondertekend hebben en er onze groot zegel aangehecht.

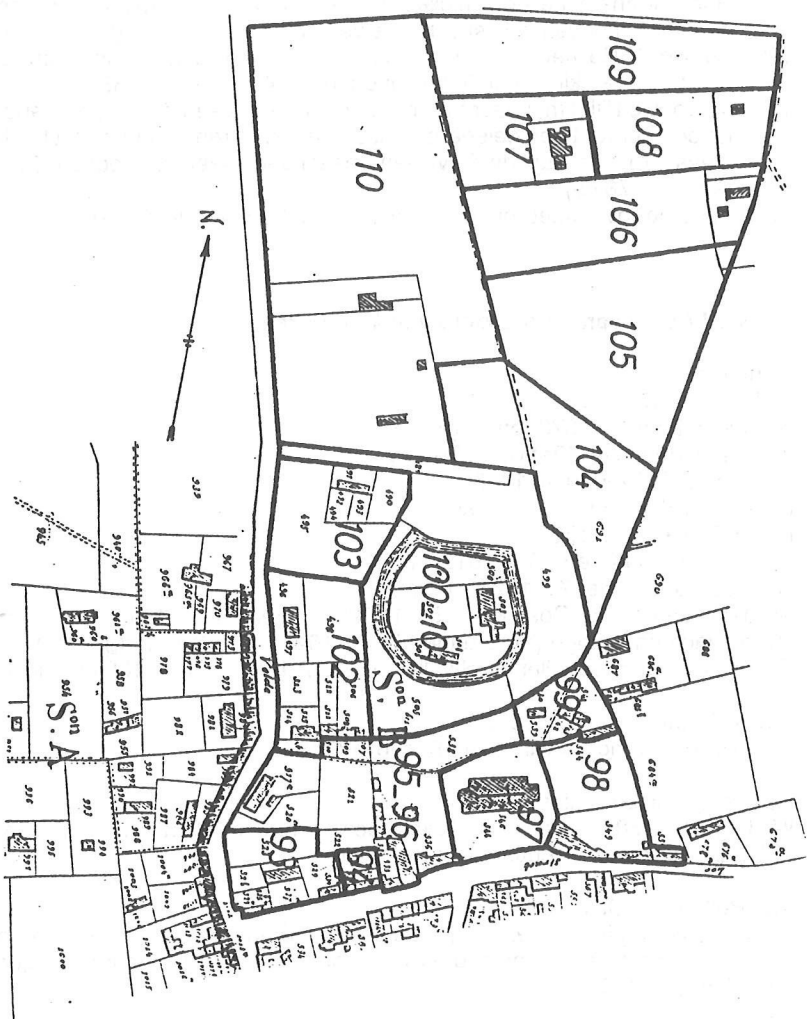
Gegeven te Wenen in het jaar Onzes Heren de 3e februari 1775, het 35e jaar van onze regering. Geparafeerd A.R.V. Marie Therese.

In naam van de Keizerin douairière en Koningin was getekend A.G.D. Lederen. Met van zijne Majesteit de groot zegel in rode was in een blikken doosje opgeborgen en eraan gehangen met de dubbele staart van een zijden snoer bestaande uit witte, rode, gele en zwarte touwtjes dooreengestrongeld

Bijlage III

Gerolfswal en de oude priesteragie van Merendree gesitueerd in de omgeving, volgens het landboek van 1680.

- 93: Dheer Louys van Hecke met een hofstede by de kercq: suyt de straete, west het sheerenstraete, noort en oost den selven van Hecke gr(oot) 175 roe (26 a 17 ca).
  - 94: Dheer Louys van Hecke met een hofstedeken: suyt de straete aende kercq, voorts ronthomme gelant den selven van Hecke, groot 28 roe (4 a 17 ca).
  - 95-96: Dheer Louys van Hecke met een hofstede wesende een herberge aen het kerckhof met den lande daeraen gelegen: oost het kercqhof, west sheeren (straete), suyt de plaets, groot 550 roe (82 a 39 ca).
  - 97: Item het kercqhof van Meerentre groot 290 roe (43 a 39 ca).
  - 98: Den heere van Vinderhoute met een herberge ende vierschaere aende plaets: west het kerckhof, suyt-oost de straete, noort het volgende, groot 250 roe (37 a 41 ca).
  - 99: De wed(uwe) Speeckaert met een Eeckenplantsoen bosselken: suyt het voorgaende, west dheer Louys van Hecke, noort en oost den selven, groot 100 roe (14 a 96 ca).
  - 100-101: De Joffrouwe Clara Speeckaert met een behuyst pachthof met de bulcxkens ende singels midtsgr(aeders) de wallen en dreven al tsamen groot 1000 roe (1 ha 49 a 72 ca).
- Aen de kerck
- 102: De wed. van dheer Marcq Dierckens met een hofstede: oost de voorgaende, west sheerenstraete, suyt dheer Louys van Hecke, noort de volgende, groot 336 roe (50 a 30 ca).
  - 103: Dhoirs Christoffel Martins met hemlieder hofstede: suyt de voorgaende, west sheerenstraete, noort de dreve van het hof Speeckaert, groot 284 roe (42 a 50 ca).
  - 104: Joffrouwe Billet met eenen bulcq op de eynde van de dreve Speeckaert: oost, west en noort het selve goet, groot 500 roe (74 a 86 ca).
  - 105: Deselve alsnoch met eenen bulcq daerneffens: suyt, oost ende west

- deselve, noort Jooris Manaut, groot 550 roe (82 a 34 ca).
- 106: Jooris Manaut met eenen bulcq aen het pastoorwal: suyt het voorgaende noort den voorschreven wal, groot 300 roe (44 a 93 ca).
- 107: Den heere pastoor van Meerentre met syne bewalde hofstede en dreve vooren vuyt, groot 314 roe (47 a 2 ca).
- 108: Hooris Manaut met een bulcxken achter den wal van (den) pastoor: west den voorschreven wal, suyt het selve goet, groot 250 roe (37 a 41 ca).
- 109: Bauwen Wille met het h. Geest bulcxken: suyt het voorgaende, noort het h. Geeststraetkin, west de volgende, groot 490 roe (73 a 33 ca).
- 110: Joffrouwe Billet met haer behuyst pachthof met de motte, bogaert ende lande daer ront aen gelegen: west aen het sheerenstraete, noort het h. Geeststraetkin, suyt de dreve van Speeckaert, tsaemen groot 2050 roe (3 ha 6 a 78 ca).
- Verspringt hier over sheeren straete (de Veldestraat) op de westsyde..

Bijlage IV Lijst van de pastoors van Merendree

Ganerus 915

Judocus: 1350 -1355

Jokannes Flori... - 1376 (ontslag)

Johannes de Meyer (Bativi): 1376 - ...

Wilhelmus de Wedaghe: 1455

Lucas van Hauweghem 7.7.1586

Pieter Truwe 13.7.1587

Isaar ab Oudewaetere 17.4.1613 - 1624

Carolus van Durme: 7.2.1624 - 1625

Arnoldus de Kesele: Oostakker 15.10.1626 - † Gent 24.10.1646 °

Martin van den Brugge (Verbrugge): 28.11.1646 - † 14.8.1647 („peste”)

Pieter Schellens (Schellenus, Swallens): 17.10.1647 - † 14.3.1664 (62 jaar).

Werts Bertholomeus S.T.B. (1):

Pastoor te Merendree van 10.4.1664 tot 1.9.1693.

Regelbrugghe Georgius:

Wijding 24.5.1687, pastoor te Merendree van 10.9.1693 tot † Mer. 1.3.1749 (87 jaar); voorheen vicepastoor te Merendree.

Van Belleghem David Carolus:

°Meulebeke, wijding 19.9.1725, pastoor te Merendree van 21.4.1749 tot 7.11.1749, voorheen vicepastoor Waarschoot 1725 -1749, pastoor Evergem en † Evergem 1783.

Van Coppenolle Jacobus S.T.B.:

° Afsnee 9.4.1723, fs Jacobus en Petronelle Thienpondt; pastoor te Merendree van 4.11.1749 tot † 15.2.1772 (49 jaar).

Sweerts Jacobus:

°Hoegaarden, fs Hubert, pastoor te Merendree van 11.6.1772 tot † 15.2.1784 (39 jaar).

Velleman Joseph Ferdinand S.T.B.:

° Sleidinge 19.2.1754, fs Jan en Lippens N., professor aan het Grootseminarie Gent, pastoor te Merendree van 22.2.1784 tot 25.4.1806, pastoor te Hamme, † 4.2.1823 als deken van Dendermonde.

Verhulst J.:

Pastoor te Merendree in 1817.

Volckaert J.M.:

Pastoor te Merendree in 1818.

Petit Pieter:

°Bergen, pastoor te Merendree circa 1825 tot 1846, Welvaert Carel Boromeus (°Zomergem) was zijn vicepastoor.

De Mulder Louis Joseph:

° Zottegem 1.6.1799, pastoor te Merendree circa 1846 - 1875, Vicepastoors: Van Damme Adolf Dominique ° Lokeren, naar Moortsele 27.12.1861;

De Vos Petrus Vital ° Sint-Cornelis Hoorebeke 7.9.1837 naar Parike 18.12.1875;

Debbaut Petrus Gustaaf Adolphe °Sinaai 7.2.1833, volgt De Mulder Louis op als pastoor.

Debbaut Petrus Gustaaf Adolf ° Sinaai 7.2.1833 pastoor te Merendree van 1875 tot 1904, † Mer. 8.4.1908.

Van De Vyvere Gentil (° Oudenaarde) was zijn vicepastoor, komende van Appels 1.1.1876.

Van Beveren Henri:

°Gent 26.11.1858, komende van Sint-Amandsberg, was pastoor te Merendree van 12.10.1904 tot † 24.5.1916.

Van Rechem Remi Jan Marie:

° Beveren 7.10.1863, komende van Strijpen, fs Joseph en Stephani Marie Victor, was pastoor te Merendree van 5.7.1906 tot 1938 († Waarschoot 4.9.1938).

De Craene Basiel Joseph Hyacintha:

° Waarschoot 15.4.1880, komende van Bachte-Maria-Leerne, fs Joseph en

Emmerence Dagemont, was pastoor te Merendree van 14.11.1938 tot † Mer.
10.5.1956.

Van Weyenberge Ludovicus Aloysius:

°Lebbeke 23.9.1902, komende van Baasrode, fs August en Rosalia Vanden
Bossche, was pastoor te Merendree van 25.6.1956 tot 31.7.1969, naar
Mortsel verhuisd .

De Ganck Petrus Jozef Marcel:

° Dikkelvenne 17.7.1908, komende van Vosselare, fs Joseph en Marie Elodie
Meire, was pastoor te Merendree van 16.9.1969 tot 18.10.1973, naar Bachte-
Maria-Lerne verhuisd.

Van Ackere Constantius:

Huidig pastoor van Merendree sedert 28.10.1973.

Geraadpleegde werken en bronnen:

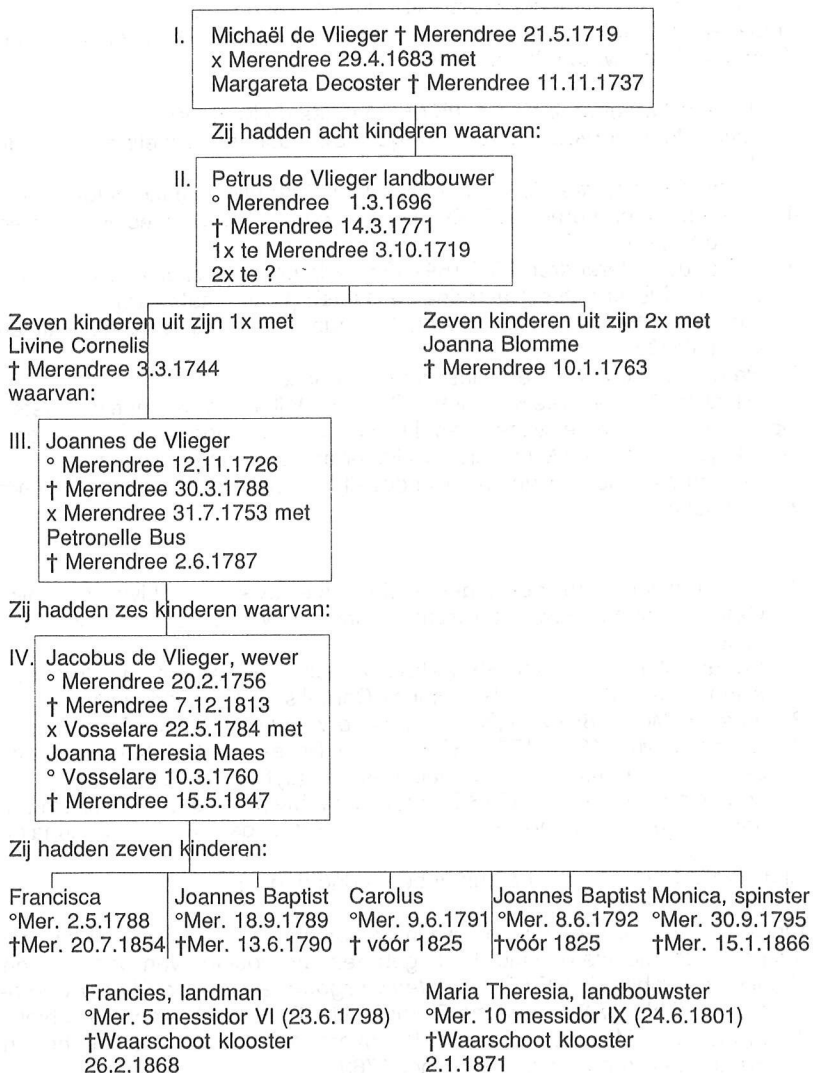
F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *De geschiedenis van de gemeenten in
Oost-Vlaanderen*, 1ste reeks, arrondissement Gent, deel 5, Merendree.

F. MICHEM, *De pastoors van het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*,
jg. IV (1973), nr. 3, blz. 147 e.v.

G.A. Nevele, Bevolkingsregisters van Merendree, wijk Velde nr. 1, 1825 tot
1980.

(1) STB: scientiae theologicae bacchalaureus = baccalaureus in de theologie.
I. Kinderen van Michaël de Vlieger en Margareta Decoster (de Kostere).

Bijlage V

- (I) Verklaring van de tekens: ° geboren, = gedoopt, 1x eerste huwelijk, 2x tweede huwelijk, † overleden, SS doopheffer(s).

De ondertrouw had plaats te Merendree op 24 maart 1683 met als getuigen: Mattheus Wieme en Judoca Kacquijs. Na de drie bannen op 18, 19 en 20 april, trouwden Michaël en Margareta op 29 april. Adrianus Donckerwolcke en Elisabeth Roets waren de getuigen.

1. Joanna °Merendree 17.1.1685 (S. Joannes de Kostere);
2. Livina °Merendree 28.7.1686 (= 29 juli) (SS. Joannes Cornelis en Livina de Kostere);
3. Egidia °Merendree 7.8.1687 (SS. Egidius Cornelis en Jacoba Martens);
4. Joannes °Merendree 23.2.1691 (=24 februari) (SS. Joannes de Baets en Anna Vrient);
5. Adrianus ° Merendree 23.5.1692 (SS. Adrianus Donckerwolcke en Cornelia de Meijere *loco* Catharina de Baets); (in de plaats van)
6. Cornelia °Merendree 16.1.1694 (=17 januari) (SS. Petrus Vande Putte en Cornelia Cocquet);
7. Petrus 1.3.1696 (S. Cornelius Donckerwolcke);
8. Elisabeth °Merendree 6.6.1699 (SS. Maria Ballieu *loco* Joanne de Baets). Op 8.1.1683 werd te Merendree Livina Devliger geboren. Ze was een onwettige dochter van Michaelis de Vlieger en van Livina Verbanck. (SS. Livina Willems). Als het hierover dezelfde Michaël de Vlieger gaat weten we niet zeker.

II. Kinderen van Petrus de Vlieger uit zijn eerste huwelijk met Livine Cornelis. Getuigen bij hun huwelijk waren: Joannes de Vliegheer en Judoca Cornelis.

1. Petrus °Mer. 5.12.1720 (SS. Petrus Cornelis en Margareta de Coster);
2. Anna °Mer. 30.7.1722 (SS. Joannes Cornelis en Anna Cornelis);
3. Judoca °Mer. 5.8.1724 (SS. Joannes de Vlieger en Judoca Cornelis);
4. Joannes °Mer. 12.11.1726 (SS. Joannes Bellaert en Catharine Loose);
5. Jacobus °Mer. 4.3.1730 (SS. Jacobus Cocquyt en Judoca Tadtts);
6. Joachim °Mer. 4.12.1732 (SS. Joannes de Meijdt en Jacoba Herteman);
7. Joanna Petronella °Mer. 26.11.1733 (SS. Petrus de Cuyper en Joanna de Craene).

Al deze kinderen werden op hun geboortedag gedoopt.

Kinderen van Petrus de Vlieger uit zijn tweede huwelijk met Joanna Blomme. Joanna Blomme werd anno 1713 geboren als dochter van Jan en van Francoise Strobbe (L. NEYT, *De staten van goed van de Heerlijkheid Merendree*, deel III blz. 321: St-Joanna Blomme, Hd. Pieter de Vlieger fs Michiel.)

1. Franciscus °Mer. 12.11.1747 (= 13 november) (SS. Joes de Vliegheer en Francisca Strobbe) overleden vóór 1763;
2. Carolus °Mer. 7.11.1748 (= 8 november) (SS. Joannes Blomme en Maria De Vliegheer) overleden vóór 1763;
3. Carolus Franciscus ° 25.11.1750 (SS. Emmanuel De Blomme en Maria

- Devliegere) † Mer. 15.2.1750;
4. Carolus °Mer. 7.5.1751 (SS. Jacobus de Vliegheer en Anna Jacoba Eeckhaut);
  5. Carola °Mer. 20.5.1754 (SS. Petrus de Meijer en Joanna Petronella De Vliegheer) † Mer. 25.3.1761;
  6. Anna Petronilla °Mer. 17.7.1757 (SS. Petrus Devliegheer en Petronella Bus);
  7. Maria Francisca °Mer. 20.1.1760 (SS. Joannes de Vliegheer en Maria Francisca Bernaert).

Bij het overlijden van joanna Blomme gaf Pieter de Vlieger te kennen dat hij midts synen hooghen anderdom impotent is vindende om in syn voorigh gedrijf ende huijshouden te continueren ende vervolgens buyten staet is van syne drij voorn. weesen voorts te queecken ende onderhouden ende om die reden alle zyne naerschreven meubelen ende effecten op den prijs ende sommen daerbij vermeldt, heeft over(ge)laeten ende ghecedeert aen Pieter de Vliegheer syne soone... ende den hauder synen vaeder voor 't gonne hem saude toekomen syn leven gedurende te houden ende onderhouden van aete ende dranck sieck ende ghesont, alsoock cleeden ende reeden naer staet ende conditie ende 't synen overlijden eerlijck doen begraven met een uytvaert vanden middelbaeren dienst...

Pieter de Vlieger bezat geen enkel onroerend goed. Van Judocus Goethals pachtte hij een hofstedeke waarop hij nog 2 jaar pacht moet betalen, nl. 12 pond 16 schellingen 8 groten.

(L. NEYT, o.c. en R.A.G., Heerlijkheid Merendree, Reg. 76, f° 148v. dd. 17.3.1763.)

III. Kinderen van Joannes de Vlieger en Petronella Bus.

Petronella Bus werd geboren circa 1717. De huwelijksgetuigen waren Petrus de Vliegheer en Joanna Bus. Bij de ondertrouw op 21 juli 1753 waren Jacobus de Vliegheer en Joanna Bus de getuigen.

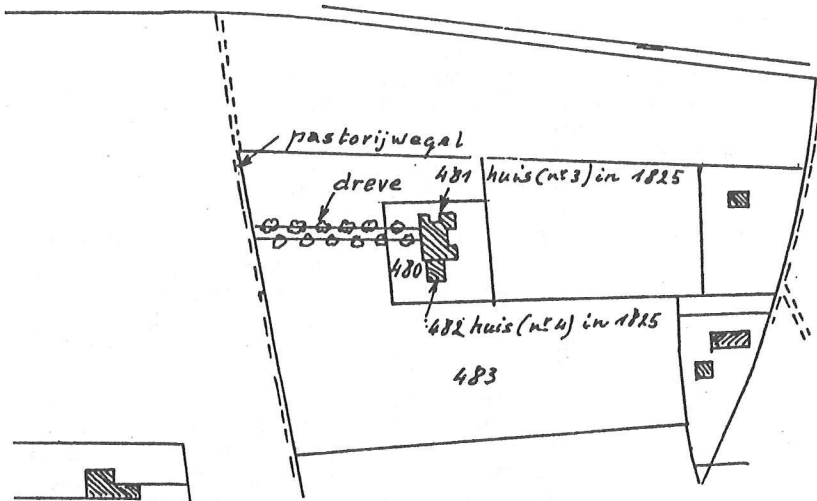
1. Petrus Franciscus °Mer. 25.5.1754 (SS. Petrus Devliegheer en Joanna Bus);
2. Jacobus °Mer. 20.2.1756 (=21 februari) (SS. Jacobus Bus en Joanna Blomme);
In zijn doopakte schreef de pastoor dat hij een zoon was van Joanna Bus i.p.v. Petronella;
3. Joannes Baptist °Mer. 4.11.1758 (SS. Joannes de Beer en Maria Devliegheer);
4. Carolus °Mer. 3.7.1761 en er † 9.7.1761 (SS. Jacobus de Vliegheer en Georgia Maenhout);
5. Philippus °Mer. 7.1.1763 (= 8 januari) (SS. Joannes Haerens en Joanna Devliegheer);
6. Amandus Adrianus Joannes Baptist Macarius de Vlieger °Mer. 9.12.1769 en op 10.12.1769 gedoopt, nadat hij reeds onder voorwaarde gedoopt

was. Agnes van Coppenole, zuster van de pastoor van Merendree, was de meter; †Mer. 15.12.1769.

- IV. Jacobus de Vlieger, wever, huwde met Joanna Theresia Maes. Getuigen waren: Joannes de Vliegheer (Merendree) en Elisabeth Wieme (Merendree). De ondertrouw vond plaats op 1 mei 1784 in aanwezigheid van Philippus de Vliegheer (Merendree) en Maria Anna de Dapper (Vosselare). Joanne Theresia Maes werd geboren te Vosselare op 10 maart 1760 als dochter van Petrus en van Elisabeth Wieme. 's Anderendaags werd ze gedoopt. Peter en meter: Franciscus Maes en Livine Baele. Jacobus de Vlieger overleed te Merendree op 7.12.1813. (G.A. Nevele, overlijdens Merendree 1809-1819, f° 189). Zijn weduwe, Joanne Theresia Maes overleed eveneens te Merendree Velde op 15.5.1847 in de gezegende ouderdom van 87 jaar. (G.A. Nevele, overlijdens Merendree 1847, akte 32).
Hun kinderen: zie stamreeks.

Bijlage VI

Eigenaars en bewoners van de huizen gelegen onder sectie B nr. 481 en 482.

- nr. 480 boomgaard 12 a 5 ca
- nr. 481 huis 1a 40 ca
- nr. 482 huis 1 a 30 ca
- nr. 483 land 85 a 30 ca.

Eigenaars: van de nrs. 480 - 481 en 482 (thans nr. 480 A):

sedert *immemoriale tijden*: de pastoor van Merendree,

14.04.1772: Agnes van Coppenole;

10.02.1776: Joannes de Vlieger fs Pieter;

1788: Jacobus de Vlieger fs Joannes;

07.12.1813: de weduwe van Jacobus de Vlieger;

1848: de kinderen van Jacobus de Vlieger;

03.02.1866: Amelia Charlotte Borluut;

17.07.1882: Borluut Francois Ghislain en Borluut Lucie;

09.11.1883: Borluut Lucie gehuwd met de Bousies, graaf Boudewijn.

1898: de Bousies-Borluut, graaf Boudewijn eigenaar Hansbeke

De nummers 480, 481 en 482 worden verenigd onder het nr. 480A = boomgaard.

1948: de kinderen van de Bousies-Borluut, nr. 480A = weiland;

14.07.1956: d'Ursel de Bousies weduwe Georges, Elisabeth Marie Josepha te Etterbeke;

1958: de kinderen d'Ursel de Bousies;

12.07.1963: Baron Kervyn de Lettenhove-Gravin d'Ursel uit Ukkel;
30.09.1974: S.M. Deirse Bouwmaatschappij.

Bewoners van sectie B nr. 481:

vóór 1764: de pastoors van Merendree.

na 1764: Joannes de Vlieger fs. Pieter, Jacobus de Vlieger. fs. Joannes.

1825-1846: Velde 3: Maes Joanna, weduwe van Jacobus de Vlieger en kinderen;

1847-1860: Velde 5: idem;

1861-1870: Velde 5: de kinderen Jacobus de Vlieger, tot vertrek naar Waarschoot op 12.2.1866;

1871-1880: Velde 6: De Wulf Ferdinand °Afsnee 19.9.1820, dagloner gehuwd met Pynaert Amelia °Merendree 3.4.1839. Hun kinderen: Marie Louise °Mer. 23.9.1870, Camillus °Mer. 11.7.1865, Desiré °Mer. 1.3.1868, Marie Rosalie °Mer. 30.11.1866, Emma °Mer. 2.6.1875 en Henri De Wulf °Mer. 26.1.1881.

Dit gezin verhuist naar Velde nr. 5 (sectie B nr. 482);

Velde 6: Lomme Bruno °Mer. 8.11.1839 wever, gehuwd met Vanden Berghe Francisca °Mer. en hun kinderen Marie Louise °Mer. 14.2.1871, August Francies °Mer. 3.4.1872 en Emile Lomme °Mer. 6.10.1873;

1881 - 1890: Velde 6: onbewoond;

1891 - 1900: Velde 6: onbewoond.

Bewoners van Sectie B nr. 482:

1825-1846: Velde 4: Haerens Marie Jacoba Spinster 61 j. °Mer., Maes Joanna dochter 28 j. °Mer. en Maes Maria Anna ook dochter 24 j. °Mer.;

1847-1860: Velde 4: Maes Joanna spinster °Mer. 50 j. ongehuwd, Maes Marie Anna spinster °Mer. 45 j. ongehuwd en Haerens Bernaerdus zonder beroep, °Mer. 79 j. weduwnaar;

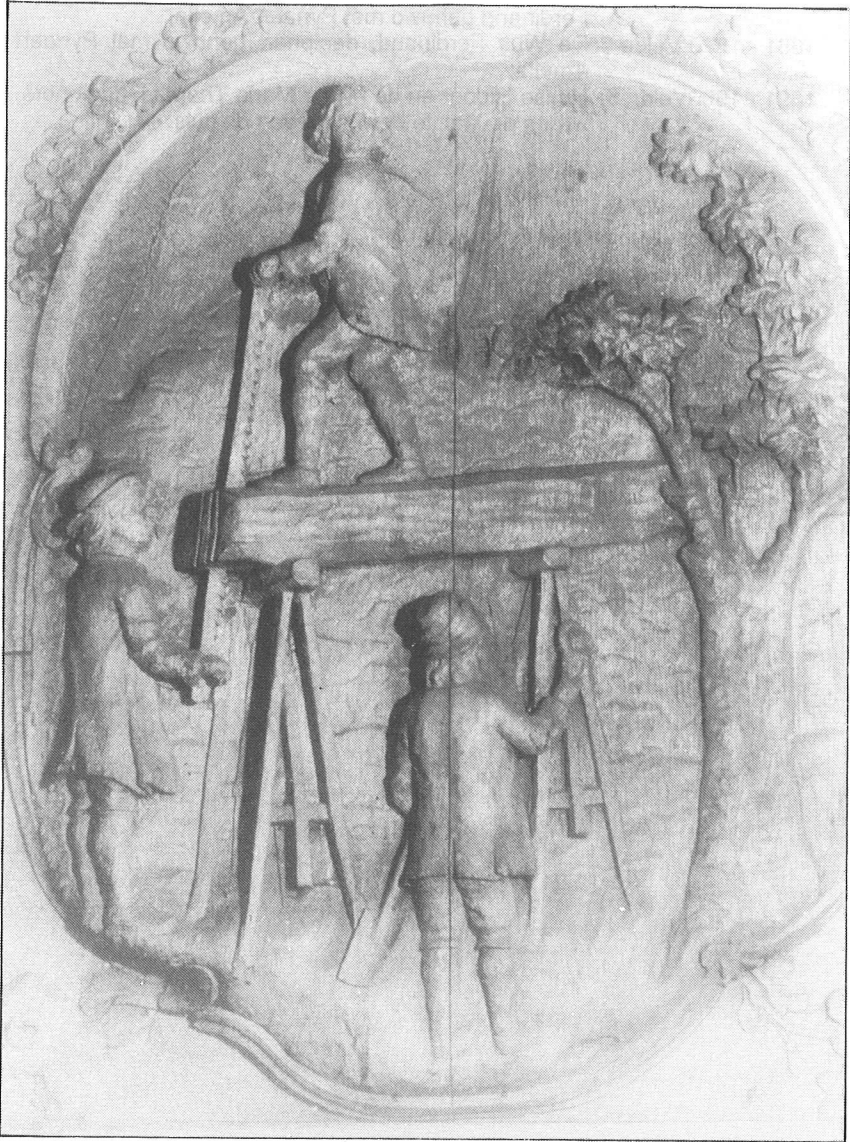
1861-1870: Velde 4: De Muyter Joanna Maria spinster °Mer. 46 j. weduwe en Versichele Amelia kantwerkster °Mer. 13 j. ongehuwd;

1871-1880: Velde 5: De Schuyter Joannes, Baptiste °Mer. 19.3.1825 hoeveknecht gehuwd met Drommaert Maria Theresia °Bachte-Maria-Leerne 9.2.1834. Hun kinderen: Clodiel °Mer. 19.8.1863, Marie Louisa °Mer. 12.12.1864, Marie Sidonia °Mer. 4.9.1866, Venantius °Mer. 22.6.1869, Petrus Calixtus °Mer. 3.10.1870, Coleta °Mer. 14.5.1872, Joseph Aloysius °Mer. 12.6.1873 en Marie Elisa De Schuyter °Mer. 22.11.1875. Dit gezin verhuisde.

Velde 5: zie sectie B nr. 481: 1871-1880 Velde 6: De Wulf

- Ferdinand gehuwd met Pynaert Amelia;
- 1881 - 1890 Velde 5: De Wulf Ferdinand, dagioner, gehuwd met Pynaert Amelia:
- 1891 - 1900 Velde 5: Huyse Isidoor en de Meijer Marie Therese, dagioners, waren de laatste bewoners van dit huis.

De berdzagers op de eiken muurbekleding
in de kerk van Eksaarde (Lokeren).

INDUSTRIEEL ERFGOED (IX):

DE BERDZAGER IN HET LAND VAN NEVELE

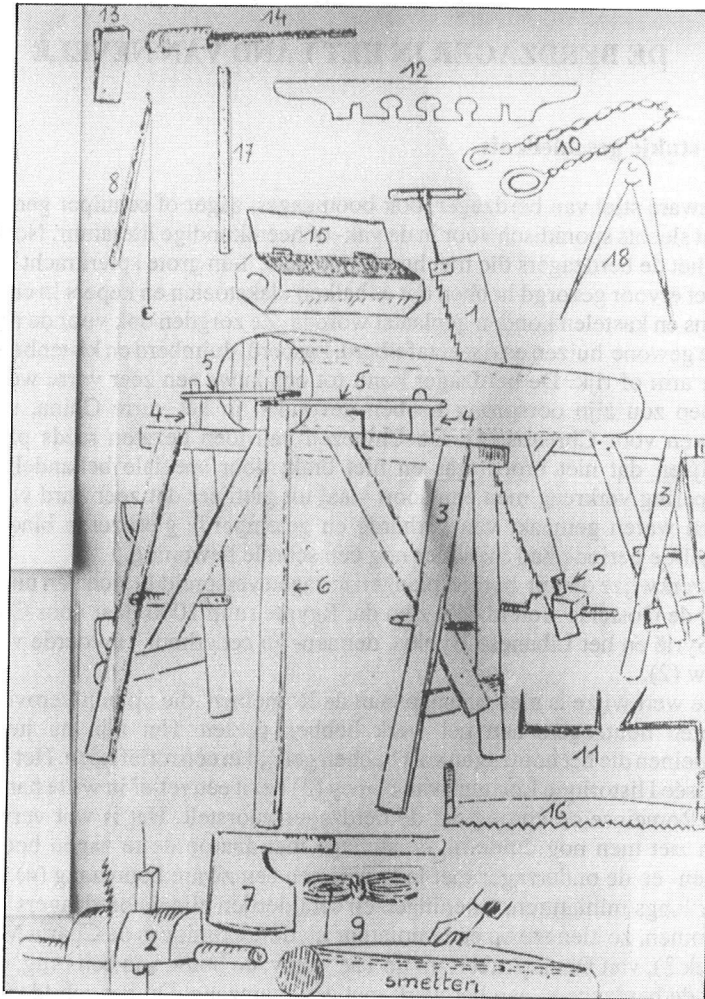
Een stukje geschiedenis

De zware stiel van berdzager, ook boomzager, zager of schulper genoemd, komt slechts sporadisch voor in de vak- of heemkundige literatuur. Nochtans zijn het de berdzagers die met hun stielkennis, hun grote spierkracht en hun zweet ervoor gezorgd hebben dat er balken, dakstoelen en kepers in en op de torens en kastelen konden geplaatst worden. Ze zorgden ook voor de timmer in de gewone huizen en dat er tafelberd, kasberd, duimberd en kistenberd was voor arm of rijk. De berdzager komt tot ons langs een zeer verre weg. Dit beroep zou zijn oorsprong hebben gevonden in het verre China, ruim 3 eeuwen voor Christus (1). De Chinezen van toen bezaten reeds pletbaar gietijzer, dat niet broos was en niet brak; door speciale behandeling en tempering verkreeg men een soort staal uit gietijzer dat zeer hard was. De zagen waren gemaakt van verharde en getemperde gietijzeren bladen. In diezelfde periode had men hier nog een schrale bewoning.

De werkwijze om uit bomen planken te zagen verspreidde zich van uit China over de Oosterse wereld. We zien dat Egypte ruim 2000 jaar vóór Christus uit Syrië en het Libanese Byblos, dennen- en cederhout invoerde voor de bouw (2).

Deze werkwijze is niet ontsnapt aan de Romeinen die op hun veroveringstochten houtzagers aan het werk hebben gezien. Het zijn nu juist die Romeinen die het houtzagen vast hebben gelegd in een refiëfsteen. Het Franse „Musée Historique Lorrain” van Nancy (3) bezit een reliëf in witte hardsteen van Romeinse oorsprong dat de berdzager voorstelt. Het is wat verweerd, toch ziet men nog duidelijk de stellage met daarop de te zagen boom, de boven- en de onderzager met in hun armen een zware boomzaag (4).

Ook langs miniaturen, tekeningen en schilderijen zijn de berdzagers tot ons gekomen, zo zien we op een miniatuur uit de „Croniques de Charle Magne” (boek 3), van David Aubert uit de 15e eeuw, de bouw van een brug; daarop zijn de berdzagers aan het werk met een raamzaag. Op het schilderij „Het verbouwen van het koor der oude kerk van Amsterdam” (1558) zien we hetzelfde tafereel. Wat dichter bij ons, namelijk ca. 1700 heeft Jan Luyken op zijn schilderij „De timmering der arke” de berdzagers niet vergeten. Op een prent uit „Encyclopédie van Diderot en D'Alembert” (1751-52), voorstellende de bouwwerf, treft men de berdzagers aan, in hetzelfde werk is een andere prent te zien met titel „De timmerwinkel”, ook hier is de houtzager

Alaam van de berdzager.

1; zaag, 2. trekbolk met spie, 3. schragen, 4. horens, 5. planfken van de achteruit, 6. kaars als steun, 7. bijl, 8. Lood, 9. snelkoord of smetpees, 10. keten of prang, 11. krammen, 12. tandentrekker, 13. houten spie, 14. halfronde vijl, 15. gereedschapskist, 16. kortzaag of kerfzaag, 17. stokmeter, 18, passer.

(Dokumentatie Jef Janssens, Tesselt.°

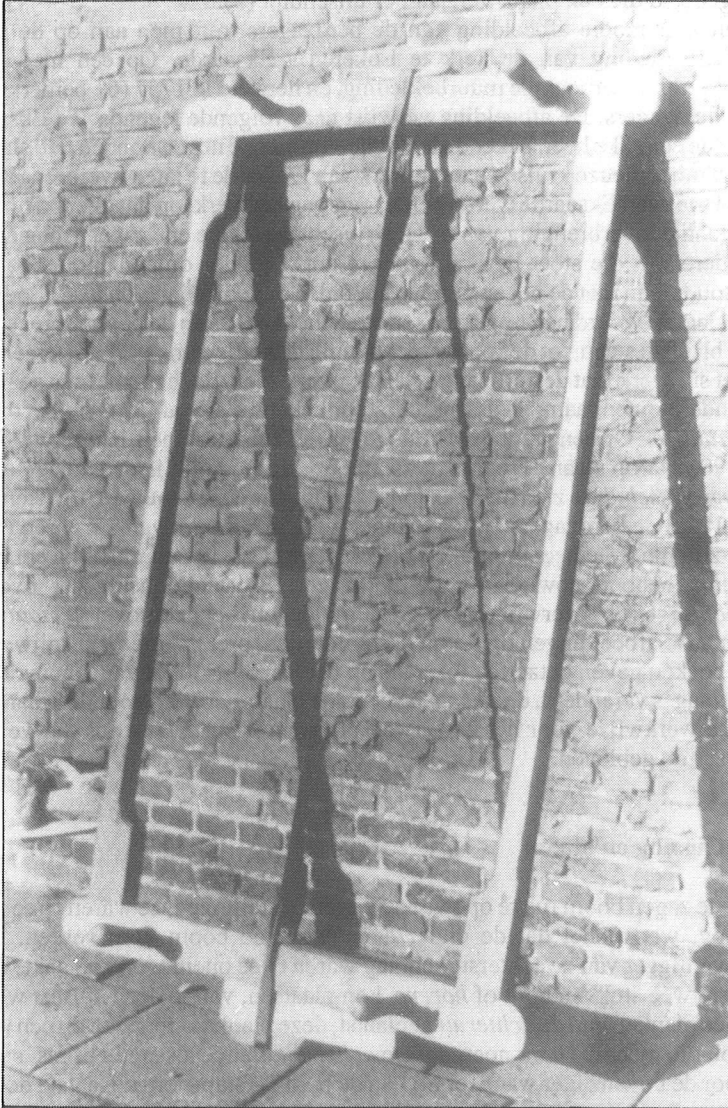
afgebeeld die een plank verzaagt of uitschulpt (5).

Een zeer mooie afbeelding van de berdzagers treft men aan op de eiken muurbekleding van de kerk te Lokeren - Eksaarde. Op een medaillon, verwerkt in vernoemde muurbekleding, en hersteld in 1757 (6), bemerkt men de berdzagers. De afbeelding verwijst naar volgende legende. Te Eksaarde leefde een rijke heer, bekend als Boudewijn met de negen ponden. Hij slaagde erin miraculeuze kruisen naar de kerk van Eksaarde te laten overbrengen. Op de Dries van Eksaarde waren berdzagers aan het werk, op dat ogenblik had de plechtige overbrenging van de H. Kruisen plaats. De ene zager vroeg aan de andere wat die stoet betekende, deze antwoordde op een spottende toon „Boudewijn met de negen ponden heeft den ouden god gevonden”. Zodra hij het laatste woord had uitgesproken stond het hoofd van de bovenzager scheef en bleef zo staan, tot de spotter rechtzinnig de heilige kruisen had vereerd (7). Het snijwerk laat de berdzagers aan het werk zien, doch nu met een zaagblad zonder houten raam, in de vakliteratuur bekend als *kraanzaag*, in het dialect *kraanjzer*. Op een prentkaart uitgegeven te Temse ziet men de Boelwerf anno 1890, daarop staan de berdzagers afgebeeld; duidelijk is de stellage en het zware *gescheir* te zien (8). Van jongere datum is een prentkaart afgestempeld in 1929; de berdzagers zijn er aan het werk in het park van Tervuren (9).

Er zijn me twee heemkundige kringen bekend die in hun uitgaven een korte studie hebben gewijd aan de berdzager. Ruiselede heeft het over de *boomzager* (10), terwijl de kring van Maldegem het heeft over de *houtzager* (11). De afbeeldingen op prenten, schilderijen, prentkaarten, op snijwerk en in boeken geven hetzelfde weer als op het Romeins reliëf van Nancy. Enkel de zaag is veranderd, de raamzaag heeft de plaats geruimd voor de kraanzaag. De werkwijze voor het zagen van planken of *berdels* is dus eeuwenlang dezelfde gebleven.

Uitrusting en alaaam

De te zagen boom rustte op twee schragen of stellingen, ze waren twee meter hoog, wat toeliet dat de onderzager onder de boom kon werken. In de bovenligger van de achterste schraag waren twee openingen gemaakt waarin men twee stukken hout of *horens* kon plaatsens, vanop deze *horens* werden twee planken van de *achteruit* geplaatst, deze planken steunden op een rechte stok die men de *kaars* noemde. De *achteruit* diende als steun of als stelling voor de bovenzager wanneer hij van de boom afstapte om de laatste decimeters te kunnen zagen. Het zwaarste stuk en ook het omvangrijkste was het *gescheir*. Dit was een houten constructie in de vorm van een driehoek, de kleinste zijde rustte op de grond, de twee schuine kanten kwamen te samen

De zware naamzaag sinds einde 18e eeuw
niet meer gebruikt door de berdzagers.

in de punt waar nog een ander stuk hout verder uitstak, hieraan hing een katrol. Op 80 centimeter van de onderzijde was een lier aangebracht met een touw, met de lier en het katrol werd de boom opgesteld en op de schragen geplaatst. De katrollen hadden een, twee of drie wielen, men sprak in de vaktaal van *hoofdeken een, twee of drie*. Het verder gereedschap bestond uit vier zware *krammen* om de boom op de schragen vast te hechten, verder een platte bijl om de ruwe kanten van de stam te kappen, een kortzaag om de boom op maat te korten, een *vang* of prangketting voor het vastmaken van de stam op de schragen, een metalen passer, een zagerslood om de stamkoppen af te lijnen, een stokmeter waarop met koperen nageltjes aan de ene zijde de centimeters en aan de andere zijde de voeten worden aangegeven. In de houtnijverheid werd en wordt heden nog per voet en per duim gerekend. In de gereedschapskist van de berdzager staken nog enkele spieën om de zaagsnede wijder te maken, ook een *smetkoord* om de boomstam af te lijnen. Dit was een fijn touw uit vlasvezel, aangekocht bij touwslager Dobbelaere uit Nevele, verder een doos zwartpoeder of *lammerzwart*, een trekijzer om de zaagtanden, meer breedte of speur te geven en uiteindelijk de zaag zelf. Voor de 18e eeuw gebruikte de berdzager uitsluitend de raamzaag. Dit was een houten constructie in de vorm van een rechthoek, ongeveer een meter hoog en 80 centimeter breed; op het boven- en onderstuk waren handvatten aangebracht, in het midden van het raam was het zaagblad gespannen. Na de 18e eeuw schakelde men over naar de kraanzaag of het *kraanijzer*.

Deze zaag had een lengte van 1,70 meter en een breedte van 15 à 20 centimeter, onderaan de zaag was de trekblok, die op het zaagblad vastgehecht werd met een spie. De trekblok diende telkens verwijderd te worden wanneer men de zaag in of uit de zaagsnede haalde. Bij de zagen pasten dan ook een stel driehoekige, platte of halfronde vijlen om de tanden aan te scherpen (12). De bovenzager haalde de zaag naar boven bij het handvat, terwijl de onderzager de zaag naar onder trok met de trekblok.

Werkwijze en productie

De berdzagers waren rondtrekkende ambachtslieden die van het ene erf naar het andere trokken, van houthandel naar wagenmaker het hele jaar door. Houthandelaars, wagenmakers en timmerlieden kochten in het goede seizoen een aantal bomen, na een ligperiode die afhing van de soort hout werden de berdzagers ontboden.

Eerst werd de stam afgekort met de kortzaag, die was dan ongeveer 4,5 meter à 5 meter lang. Daarna werd de boom ontdaan van zijn schors met de kleine steekspade. Met het *gescheir* ging de boom de hoogte in en kwam op de hoge

Houthandel en zaagerij De Wulf te Merendree in 1897. De twee zagers doen alsof. Bovenste rij v.l.n.r. Charles (?) Van Tornhout, (...) Van Tornhout; onderste rij v.l.n.r. Achiel Cocquyt (°Merendree 22.12.1877) ook „snorre Cocquyt” genoemd, (...) Van Tornhout, Petrus Cocquyt (°Landegem 6.3.1835) vader van Achiel, Ferdinand De Wulf, Bruno Heirbrandt (° Hansbeke 17.7.1864), Eduard Hierbrandt (° Hansbeke 25.3.1867) en Karel Van Landeghem (° Merendree 22.10.1872).

schragen te rusten. Op de beide uiteinden werden met de passer en het zagerslood loodrechte lijnen aangebracht, naar de maat die men wou zagen: kistenberd, duimberd, driekwart, vierkwart, zeskwart, achtkwart of tweeduimberd. Vervolgens werd met vier zwarte krammen de boom vastgeslagen op de schragen. Het smettouw of de *smetpeze* werd met *lammerzwart* ingestreken en overlans de boom gelegd, langs beide einden vast gehouden; met twee vingers nam men het touw op en liet het met een snak op de boom vallen. Zo kreeg men een rechte zaaglijn. De bovenzager klom op de boom meestal op de blote voeten, de onderzager stond onder de boom, de bovenzager haalde de zaag naar omhoog, de onderzager trok de zaag naar beneden, kwam men aan de schraag dan werd die verzet naar voren toe. Zo werd de ene plank na de andere van de boom gezaagd. Het hoeft niet gezegd dat het hard labeur was. De bovenzager hield de smetlijn in het oog, de onderzager het zaagsel. Werd het zaagsel plots blauw dan werd halt gehouden met de grote zaag en men zaagde verder met een versleten zaag. Blauw zaagsel was een teken van een grote blauwe vlek in de boom en de blauwe vlek kwam van een stuk ijzer, hetzij een nagel of een stuk granaat, het kon ook lood zijn van de jagers. Het lood of een nagel was niet zo erg, slechter was het met een stuk granaat. Dat was zo hard als staal en kwam de zaag daarmee in aanraking dan werd ze bot en diende hervijld te worden; wat verlies betekende aan produktie en arbeid. De zager werd namelijk per volume vergoed. De kraanzaag diende bij het zagen van populierhout per werkdag tweemaal gevijld te worden, was het olm, beuk op eik liep dit op tot vier maal per dag. Diende men nu een boom te zagen van ruim een meter doormeter, dan werd eerst de stam midden door gezaagd, zo verkreeg men twee gelijke helften. Zo een grote zaagsnede noemde de zager de *beulsnede*, want het was echt beulenwerk om zo een snede te zagen. Eens gezaagd kwamen de delen op de schragen te liggen met de brede zijde naar boven, hierop werden de smetlijnen uitgezet en het zagen ging verder.

De berdzagers hadden ruim hun handen vol tot halfweg de jaren dertig. De gouden jaren waren 1929 tot 1933 met een lichte heropleving na 1940 - 1944, omdat toen veel bomen ijzer bevatten wegens beschietingen. Mechanische zagerijen zaagden deze bomen niet graag omwille van de mogelijk schade aan lintzagen. De berdzagers moesten dus de klus opknappen. Dit zware beroep van berdzager verdween na 1946 helemaal. Een ploeg zagers bestond zoals reeds gezegd uit een boven- en onderzager, maar gewoonlijk was er nog een derde persoon als hulp aanwezig. Tijdens het zagen vijlde en zette hij de kraanzagen en hielp af en toe waar het nodig was. Als alles goed mee ging en men populierhout zaagde dan kon de ploeg per dag ongeveer 30 vierkante voet duimberd zagen, wat overeenkwam met 3m³, dat gaf 90 m² planken duimberd. Daarvoor kreeg de ploeg van drie man in 1920 - 1925 de som van 10 fr., 3,35

Berdzaghers aanf het werk in het Park van Tervuren. Bemerck de kraan-
zaag, de stellage en rechts een gedeelte van fhets gescheir.
(Fragment uit een prentkaart, uitgegeven dan E. Desaix, Brussel)

fr. per man en per dag. Bij de landbouwer verdiende men toen 2,50 fr. per dag. Een ploeg zaagde per dag een 20 stuks *roosters* ook *badders* genoemd, stukken van 6,5 cm dik op 18 cm breed met een lengte van 4,5 meter, dat was een goede 1 m³. Men bedenke even dat men vier sneden diende te zagen om een rooster te verkrijgen. Men zaagde voor particulieren van Nevele, Hansbeke, Merendree, Landegem, Vosselare, Meigem en Poesele. Mensen die herstellingen dienden uit te voeren aan hun woning of stallen lieten het hout op hun erf zagen. Veel zaagwerk was er bij de houthandel Van Tornhout in Nevele. De volgende timmerlieden en wagenmakers deden een beroep op de berdzagers:

Nevele: Theophiel De Pauw, Constant De Pauw, Emiel Maerschallck, Louis Van Maldegem, Emiel en Leon Van Maldegem, deze laatsten nog in 1942;
Landegem: Arthur De Buck;
Meigem: Florimond Coppens (13).

We hebben het enkel gehad over de berdzagers met handwerk. Er bestond in bosrijke gebieden ook zagerijen aangedreven door water of wind.

Zo ligt in het Zwarte Woud het openluchtmuseum Gutach, daar treft men een zagerij aan voor bewogen met een waterrad. Aan een houten raam zijn 4 tot 5 zaagbladen gespannen zodat men telkens 4 tot 5 sneden tegelijk verricht. In onze Ardennen zijn het grote cirkelzagen, ruim een meter doormeter, in beweging gebracht door een waterrad. Bezoekt men het openlucht museum van Arnhem dan ziet men er een zaagmolen aangedreven door de wind.

In onze streek had men in het begin van onze eeuw de stoomzagerij P. en A. Claeys van Drongen, dus voortbewogen met de kracht van een stoomketel. In het begin van de dertiger jaren zijn ze overgeschakeld op elektriciteit. Zo een zagerij was te Merendree in werking namelijk bij M. De Wulf opgevolgd door de H. Bral. Het bedrijf brandde totaal uit in 1942.

Berdzagers van bij ons

Doorleest men de bevolkingsregisters of oude kiezerslijsten dan bemerkt men een zeer groot aantal personen ingeschreven als zager. Zelfs hele families oefenden dat beroep uit dat van vader op zoon overging. Soms vormden ploeg ze met andere zagers (14). Een lijstje van de Nevelse zagers:

Cyriel Naessens uit Landegem, de laatste berdzager
van het Land van Nevele.
(Foto Rietgaverstede, Nevele.)

**CATALOGUS VAN DE BIBLIOTHEEK
VAN DE HEEMKUNDIGE KRING
„HET LAND VAN NEVELE”**

AANWINSTEN 1988

- AMERIKA, Vlamingen in Amerika, 1. The American Legion, Roose-Vanker Post, 2. Benefit St. Joachim Church, 3. Belgian American Century Club, 4. Belgian American Business Men's Association 1950 & 1954, Detroit-Michigan.
- BAERT, (G.P.), Het kerkorkest van Deinze 1816. Overdruk uit „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze, LIII, 1986, pp. 217-230.
- BASTIAEN, (F.), Mee met z'n tijd? Branden en brandweer te Aalter. Een historiek 1877-1987. Gewestelijke Vrijwillige Brandweer Aalter, 1987.
- BIEST, (U. Van Der), Bonaventura Ghijssels. Soldaat van Napoleon in het 7e Linieregiment, Aalst, 1988.
- BUYSSE, (C.), Mededelingen van het Cyriel Buysse-genootschap. Deel IV, Gent, 1988.
- CALLIER, (N.), Nevele en deelgemeenten: Hansbeke, Landegem, Merendree, Poesele, Vosselare. Gemeentebestuur Nevele, Snoeck-Ducaju & Zn, 1988.
- CASTEELE, (P. Van de), Huldiging Antoine Janssens ter gelegenheid van 25 jaar Museum „Rietgaverstede”. Toespraak, Nevele, 20 mei 1988.
- CATALOGUS, Ambachten - Beroepen en hun Patroonheiligen (13.7 - 17.8.1986), Heemkring Houthalen-Helchteren.
- CRAENE, (B. De), Tienmaal zeven. Pastoor Baziel De Craene. 29-30 juli 1950, Vlaamse Poëziedagen, Merendree, 1950.
- CRUYSSSEN, (A.C. Van der), Afrika, naar de beste bronnen, Kortrijk. 1877.
- DAELS, (L.), ABEELE, (Van Den), HOOLAND, (Van), ..., Brakel 1250 jaar, 736-1986. Het verhaal van een gehucht, Sint-Martens-Latem.
- DEPREZ, (P.), De inkomsten van het Land van Nevele. II: De inkomsten der heerlijke renten. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze, XXXIII, 1966, pp. 55-72.
- DEPREZ, (P.), Uitbatingen en grondbezit in Meigem (1571-1787), Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, Voorlichtingenreeks nr. 17, Gent, 1956.

- DRONGEN, Drongen vroeger en nu... Eerste deel. Heemkundige Kring „Dronghine”.
- DRONGEN, Catalogoog. Tentoonstelling Baarleveer. Heemkundige Kring „Dronghine”, 1986.
- GOEME, (C.), Staten van Goed Drongen. Westvlaams Genootschap voor Familie- en Wapenkunde i.s.m. Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, afd. Gent. 1987.
- HEYSE, (E.), De heerlijkheid Hansbeke, 1234-1307, Onuitgegeven historische oefening, K.U.L., Leuven, 1987-1988.
- JAARVERSLAG, Jaarverslag 1986. Provinciale Kamer voor Ambachten en Neringen van Oost-Vlaanderen, 1986.
- LEFEVRE, (P.), LORETTE, (J.), België en de Eerste Wereldoorlog. Bibliografie, Centrum voor Militaire Geschiedenis, Koninklijk Legermuseum, Brussel, 1987.
- LENTDECKER, (L. De), Toponymie van Sint-Martens-Latem tot 1650. Proefschrift voorgelegd aan de fac. der Letteren & Wijsbegeerte, Academiejaar 1973-1974, R. U. Gent.
- LOMBAERT, (A.), BEVERSLUYS, (G. Van), Een beiaard te Deinze, Deinze, 1988.
- MAES, (H.), Over brandblussen. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze”, pp. 7-128.
- MAES, (H.), Albert Servaes, zoals hij blijkt uit zijn brieven aan Jules De Coster. I. 1913-1925. II. 1946-1958. Overdruk uit „Jaarboek 1985 van de K.O.K. van Deinze”, pp. 7-53.
- MAES, (H.), Uit het dagboek van Dr. Med Remi Calewaert 31 juli 1914-13 oktober 1914. Overdruk uit „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze, LIV, 1987, pp. 7-77
- MAES, (H.), Brieven van Deinse Napoleonsoldaten. Overdruk uit „Jaarboek 1985 van de K.O.K. van Deinze”, pp. 57-83.
- MAES, (H.), Deinzenaars en Napoleon: 1. Herinneringsmedaille Sint-Helena. 2. Napoleon als voornaam. 3. Nog Deinzenaars gestorven in dienst van Napoleon. 4. Soldaten van Napoleon te Gotten. Overdruk uit „Jaarboek 1985 van de K.O.K. van Deinze”, pp. 121-147.
- MAES, (H.), Margareta van Oostenrijk in Deinze en de eerste (?) Deinse schilder. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze, LIII, 1986, pp. 77-82.
- MAES, (H.), Over het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze”, K.O.K. Deinze, LIII, 1986, pp. 141-214.
- MAES, (H.), Uit het dossier van Luc Matthijs. Overdruk uit: „Bijdragen tot

- de geschiedenis der stad Deinze", K.O.K. Deinze, LIII, 1986, pp. 233-251.
- MAES, (H.) & HUYS, (Dr. P.), Drie Toespraken: Deinse Verzamelingen" 7 maart 1986. Hubert Malfait 25 april 1986. Hubert Malfait 25 april 1986. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze", K.O.K. Deinze, LIV, 1987, pp. 109-124.
- MAES, (H.), Al lezend genoteerd. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze. K.O.K. Deinze", 1972, pp. 141-159.
- MAES, (H.), Al lezend genoteerd. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze, K.O.K. Deinze", 1972, pp. 73-97.
- MAES, (H.), Al lezend genoteerd. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze. K.O.K. Deinze, 1972, pp. 163-184.
- MAES, (H.), Raf Van den Abeele 65 jaar. Overdruk uit „Jaarboek 1985 van de K.O.K. van Deinze", pp. 208-222.
- MAES, (H.), Deinze, een fraai stedeken. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze". K.O.K. Deinze, pp. 7-16.
- MAES, (H.), 50 jaar K.O.K. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze", K.O.K. Deinze, pp. 7-24.
- MAES, (H.), al lezend genoteerd. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze", K.O.K. Deinze, 1972, pp. 76-80.
- MAES, (H.), Van orgelist te Deinze tot Bisschop te Gent. Overdruk uit: „Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze", K.O.K. Deinze, pp. 79-112.
- MARTENS, (M.) & SNACKEN, (F.), Landschapsecologische kartering Drogen-Merendree-Landegem-Vinderhout. Fed. voor Milieubescherming van het gewest Gent, Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen, Labo voor Reg. Geografie & Landschapskunde van de R.U.G.
- MEESTER, (E. De) & HONDT, (G. D'), Postgeschiedenis en postmerken van Drogen. Fisto-studie nr. 13, 3-maandelijks nr. okt.-dec. 1987.
- MICHEM, (F.), Mijn reis naar Duitsland. 16 mei 1945-10 augustus 1945.
- MICHEM, (F.), Congregatie Zusters van de H. Vincentius te Deinze. 1837-1987. Lannoo, Tielt, 1987.
- NEYT, (L.), De staten van goed van het ambacht Waarschoot, Oostwinkel en Ronsele. Deel II: 1701-1756. Tielt, 1987.
- PENNEMAN, (T.), Informatie over: Martha van Wetteren, °Landegem, als heks verbrand op 24-7-1684.
- SLOS, (E.) - WONTERGHEM, (E. Van), Van Bloemendale naar Beernem, 150 jaar Spoorwegen te Beernem. 1838-1988, Gelegenheidsuitgave.
- STEEGHERS, (W.), Genealogische gegevens betreffende de familie van

- kunstschilder Jacob Godinau, Overdruk uit: „Appeltjes van het Meetjesland”, XXXVIII, 1987, pp. 185-191.
- VANSCHOENBEEK, (G.), Mijnheer Emiel. Leven en werk van Emiel Moyson (1838-1868), vrijdenker, flamingant en socialist. De lotgevallen van een intellectueel in de arbeidersbeweging, Gent, A.M.S.A.B., 1988.
- VERHULST, (A.) - VANDENBROEK, (C.), Landbouwproductiviteit in Vlaanderen en Brabant, 14de-18de eeuw, Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, Publikatie nr. 56, Gent, 1979.
- VERMEULEN, (F.), A Roman Cemetary at Sint-Martens-Lerne, (Deinze, East Flanders), Scholae Archaeologicae, Saminerie voor Archeologie, Rijksuniversiteit Gent, 1985.
- VOCHT, (R. De), Heemkunde en Muziek, Heemkundig Genootschap, Land van Rode, Gentbrugge, 1988.
- VOS, (A. De), De strijd tegen de vrijbuiters binnen de kasselrij van de Oudburg (1584-1609), Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, Voorlichtingenreeks nr. 18, Gent, 1957.
- WALSCHOT, (L.), Het Geologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Gent ten dienste van Archeologie en Heemkunde, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Kulturele Aangelegenheden, Gent, 1988.
- WILLEMOT, (O.G.), Familia Van Overbeke, ex-Hansbeke (1784-1987), Gent, 1987.

L. DE RUYCK en
K. DE GROOTE

Petrus Coen	1856
Marcel Cornelis	1920
Norbertus De Clercq	1741
Jan-Francies Naessens	1829
Jan Van der Heyden	1831
Victor Van der Heyden	1831
Karel Van Hese	1846
Louis Van Hese	1846
Charles-Louis Van Hese	1846
Louis Van Hese	1914
Achiel Van Hese	1920
Henri Van Houte	1920
Petrus Van Tornhout	1831
Kamiel Van Tornhout	1831
Karel Van Tornhout	1831
Julius Van Tornhout	1831
Karel Van Tornhout	1871
August Van Tornhout	1871
Theophiel Van Tornhout	1871 naar Amerika
August Van Tornhout	1920
Achiel Van Tornhout	1920
Raymond Van Tornhout	1920
Cyriel Van Tornhout	1920
Constantien Verplaetse	1846
Emiel Verplaetse	1880
Jan-Baptiste Verplaetse	1831
Jan-Francies Verplaetse	1831
August Verplaetse	1867
August Waerniers	1920

Als laatste houtzagers uit het Land van Nevele kennen we de hele familie Naessens. Van het eind van de vorige eeuw tot 1945 hebben ze de stiel van hout - of berdzager uitgeoefend. Het zijn

Bernard Naessens, vader;

Kamiel Naessens, zoon;

Baziel Naessens, zoon en

Cyriel Naessens, zoon. Hij leerde de stiel op 14-jarige leeftijd. Nu woont Cyriel in de Brouwerijstraat 41 te Landegem-Nevele. Door de mechanisatie is dit oeroud beroep totaal overbodig geworden en uitgestorven.

A. JANSSENS

NOTEN

1. Robert K.G. TEMPLE, *China 3000 jaar uitvindingen en ontdekkingen*, Van Holkema en Warendorf, 1988.
2. *Van dieren en mensen, getuigenissen uit de Prehistorie en Oudheid*, Gemeentekrediet, Brussel, 1988.
3. Musée Historique Lorrain, Grande rue, Nancy.
4. Een afdruk van dit reliëf vindt men in W. GAITZSCH *Römische Werkzeuge, Schriften zur Kennt nis des römischen Besetzungsgeschichte Süd - West - Deutschlands*, 1978.
5. Vernoemde afbeeldingen treft men aan in . H. JANSE, *Bouwers en bouwen in het verleden, de bouwwereld tussen 1000 en 1650*, Europese bibliotheek, Zaltbommel, 1965.
6. Het medaillon is afgebeeld in *Oostenrijks België 1713 -1794*, Europalia 87 Österreich, Gemeentekrediet, 1987.
7. F. DE POTTER EN J. BROECKAERT, *Geschiedenis van Eksaarde*, Gent, 1878.
J. VAN GOEY, *Bijdrage tot de geschiedenis van Exaerde*, 1936. Komitee der kruisviering, *Kruisverering te Eksaarde*, 1969.
8. Raf. STUYCK, *De Schelde van bron tot monding*, Lannoo, 1987.
9. Prentkaart is een uitgave van E. Dessaix, Brussel in de reeks *La Belgique Historique*.
10. *Oud Ruiselede*, heemkundige kring van Ruiselede, nr. 1, 1985.
11. *100 jaar Adegem, Maldegem, Middelburg*, uitgave van de heemkundige kring. „Het ambacht van Maldegem”, nr. 1, 1986.
12. Gegevens van de Heer J. Janssens, Bergstraat 1, Tesselt.
13. Gegevens van de Heer Cyriel Naessens, Brouwerijstraat 41, Landegem-Nevele.
14. Idem.

Dank aan de Heer Frans De Vos uit Lokeren voor de dokumentatie over Eksaarde en aan de Heer Cyriel Naessens in Landegem voor de vele inlichtingen over het beroep van berdzager.

Zijn' vuisten, tend den okselen
 gesloofd, en opgeheven ;
 van schouder en van longen sterk,
 aanzet mij, zes voet hoog aan 't werk,
 den zager, die vooroverhelt,
 terwijl hij vast zijn ogen velt.
 en volgt de zwarte schreven.

Van onder staat zijn' werkgenoot,
 de kin omhoog, och armen.
 gedwongen en gewrongen, als
 een afgebeulde slavenhals,
 te heffen en te halen, dat
 hij steent erbij, aan 't zageblad,
 met alletwee zijne armen.

Het eeken lijf gebonden ligt,
 vanboven, op de schragen ;
 en krammen doen, in 't bol gehaakt.
 den ouden boom, al moedernaakt,
 zijn schoonheid af en boeien aan.
 den al te wreden wil verstaan
 des mensen, en verdragen.

Hij zucht ! De zage zingezangt,
 en spot met zijne ellenden ;
 heur' tanden teren 't altemaal
 aan stukken ; ei ! dat bitter staal
 en rust niet, eer 't, in balke en berd.
 vaneen en schoer zijn edel hert.
 zijn lijf, zijn' leën, zijn' lenden.

O Zager, man, omleeggedaalt,
 en wilt een' wijle wachten :
 gezeten nu, in 't zagemul,
 uw maat en gij, de kruike vul
 nen dienaar doet, die 't zware van
 den arbeid u verlichten kan,
 verzoeten en verzachten.

Guido Gezelle.

Wij geven als bijlage het mooie gedicht van Guido Gezelle over de „Berdzagers”. Op de Landdag te Bokrijk op 26 en 27 Herfstmaand 1964 werd dit thema aangesneden en het gedicht voorgedragen. In het tijdschrift *Ons Heem*, jaargang XIX, nr. 2 van 1965 is die Landdag besproken; bij het overzicht is op blz. 46 een zaagstelling afgedrukt, terwijl op blz. 53 de berdzagers aan het werk zijn.

DE HEERLIJKHEID HANSBEKE 1234-1315

Algemeen wordt aanvaard dat de heerlijkheid Hansbeke behoorde tot het materieel bestand van de familie van Steelant, daarna in handen kwam van de familie van Ghistelle, waarna ze weer eigendom werd van de oorspronkelijke bezitter (1).

Deze algemene gegevens werden op een kritische manier onderzocht; d.w.z. op basis van uitgegeven oorkondenmateriaal was het de bedoeling om enige expliciete en/of impliciete aanduiding te vinden naar de mogelijke bezittingen van deze families te Hansbeke, en om bij gebrek hieraan een alternatieve hypothese voor te stellen. De omvang of de geschiedenis van de heerlijkheid Hansbeke *in se* werd dus niet bestudeerd.

De behandelde periode wordt afgebakend door de jaren 1234 en 1315. Aangezien de dorpsgeschiedenis van Hansbeke Hugo II van Steelant vermeldt als degene die de heerlijkheid in handen gaf van de familie van Ghistelle, wordt het jaar waarin deze voor het eerst in een oorkonde vernoemd wordt - nl. 1234 - als eerste afbakeningsdatum aangewend. Analooq hiermee wordt de tweede afbakeningsdatum bepaald door het feit dat Jan IV van Steelant degene was die de heerlijkheid van de familie van Ghistelle overnam. De laatste oorkonde m.b.t. Jan IV dateert van 1307, maar voor alle zekerheid nemen we 1315 als tweede afbakeningsdatum (2). Beide families werden benaderd vanuit drie invalshoeken. Vooreerst werd getracht een wetenschappelijk verantwoorde stamboom op te stellen. Vervolgens werden de hiervoor gebruikte oorkonden op een economische basis ontleed om aldus een algemeen beeld te schetsen van het economisch belang van de respectievelijke families. Tenslotte werd getracht een sociaal beeld op te hangen aan de hand van de gebruikte titulatuur, de relaties, de huwelijkspolitiek. Wat de sigillografie en de heraldiek van deze families betreft, verwijzen we omwille van het technische aspect van dit onderzoek naar onze meer gedetailleerde studie (3). Gezien de nogal technische en omslachtige kant van de genealogische studie van de families van Steelant-van Ghistelle, werden enkel de resultaten van het onderzoek in dit artikel opgenomen. Voor een meer gedetailleerde genealogie verwijzen we opnieuw naar onze studie (4).

Uit de analyse van de voorhanden zijnde oorkonden bleek dat vooral Hugo I, Hugo II, Jan en Roger van Steelant een belangrijk aandeel hadden in de middeleeuwse economische bedrijvigheid. Deze oorkonden betreffen vooral het schenken, kopen of verkopen van tienden of gronden, zodat kan gesteld worden dat de familie van Steelant in haar oorsprong naar alle waarschijnlijkheid behoorde tot de sociale klasse die grondadel kan genoemd worden. Deze grondtransacties vormden dan ook de belangrijkste bron van

inkomsten, Hun grondbezit strekte zich immers o.a. uit over Steelant, Assenede, Moerkerke, Peerboom. enz.

Ook wat betreft de familie van Ghistelle wijzen de oorkonden op een grondadellijke situering op de toenmalige middeleeuwse sociale ladder, enkel maar tot in de zevende generatie. Daarna merken we een verschuiving van het agrarische niveau naar het handels- en geldniveau. Vanaf Jan II namelijk raakte deze familie, weliswaar voor korte tijd, verwickeld in de handelsgeschiedenis van Vlaanderen. Het agrarische bestand van de familie van Ghistelle strekte zich o.a. uit over de gemeenten Eernegem, Westkerke, Roksem, Bekegem, Leffinge, Reningelst, Aartrijke, Koekelare, Brugge, enz. Het is echter opmerkelijk dat in geen enkele oorkonde de naam Hansbeke wordt vermeld, zodat er voorlopig vanuit de economische invalshoek geen enkele aanwijzing is naar het mogelijke bezit van deze heerlijkheid door de families van Steelant en/of van Ghistelle.

Uit de oorkonden blijkt tevens dat de leden van de familie van Steelant verschillende titels, met een typisch middeleeuwse inhoud, in handen hadden, zoals *vir nobilis*, *miles* en *dominus de Stenlant*. Het bezit van deze titels, evenals het bekleden van functies als *scoutetus de Assenede*, *scoutetus de Stenlande*, deken van de Vier Ambachten en schepen van het Brugse Vrije, toont aan dat deze familie behoorde tot de toplaag van de middeleeuwse maatschappij en was doorgedrongen tot de administratieve wereld van Vlaanderen.

Het onderzoek naar de personen met wie de van Steelants omgingen biedt eveneens voldoende elementen om deze familie sociaal te situeren. Zij stonden namelijk in relatie met mensen die over het algemeen dezelfde titels droegen en/of gelijkaardige functies bekleedden of met personen die een niet onbelangrijke plaats bekleedden binnen de Vlaamse maatschappij, zoals de graaf van Vlaanderen, de *cancellarius* van Vlaanderen en de baljuw van Gent. Vermits de oorkonden geen huwelijken vermelden van de leden van de familie van Steelant, behalve dat van Hugo II met Eggelina waarvan dan nog de familienaam onbekend is, beschikken wij hier vanwege onze historisch kritische ingesteldheid over geen adequate elementen voor een onderzoek naar de huwelijkspolitiek van de familie van Steelant.

Het sociale patroon van de familie van Ghistelle heeft, in tegenstelling tot dat van de familie van Steelant, een evolutieproces gekend. Men kan de sociale geschiedenis van de familie van Ghistelle opdelen in vijf opeenvolgende, weliswaar niet strikt gescheiden, periodes. Daar waar Folkaard getypeerd wordt als een opgewekte, sterke en roekeloze bewoner van Ghistelle, traden Ledelmus, Christiaan I, Ibeloth, Robert, Simon en Christiaan II voornamelijk op als getuigen bij het ondertekenen van oorkonden (5). Zij behoorden tot de groep van *optimates et principes*, verenigd rond de graaf van Vlaanderen,

waaronder Rodulphus *camerarius*, Robertus *comes junior*, Odulphus *dapifer*, een aantal *judices en scabini*, Robertus *abbas de Dunis*, Michael conestabulus, Conon *castellanus*, enz. Hoewel in de tweede periode Christiaan I en Ibeloth respectievelijk de titel van *castellanus de Ghistella* en *scabinus* reeds droegen, kan de derde periode als een breekpunt in deze sociale opgang van de familie beschouwd worden, vermits Arnold I, *castellanus et vicecomes de Ghistella*, de familie economisch op een hoger niveau heeft gebracht; het grondgebied werd namelijk uitgebreid tot *Erneghem, Westkerka, Roxem et Bekeghem* (6).

De vierde periode, die als aanloop naar het hoogtepunt kan beschouwd worden, werd, afgezien van Roger van Ghistelle *preco de Ghistella-miles et nobilis vir*, vooral gedomineerd door Walter I van Ghistelle, *dominus de Domo et de Ghistella, miles et nobilis vir*, die zijn carrière grotendeels heeft opgebouwd als scheidsrechter van ruziënde partijen, waarbij hij vaak de rol van protector van de graaf van Vlaanderen op zich nam.

De familie van Ghistelle bereikte in de generatie volgend op die van Jan I, *dominus de Formosellis, de Ghistelle et de Domo, miles et nobilis vir*, haar hoogtepunt met Roger II van Ghistelle, *nobilis vir, miles* en schepen van het Brugse Vrije, de broer van Jan II, *miles, dominus de Ghistella, de Wastina et de Formosellis*. Roger II fungeerde namelijk als ambassadeur van de graaf van Vlaanderen. Ondertussen had de familie tevens opgang gemaakt in de toenmalige handelswereld, vooral dankzij het huwelijk van Jan II met Isabella van de Woestijne. Haar broer, Wultaart van de Woestijne, had in 1262 samen met Jan II van Ghistelle het recht op het innen van het grote marktgeld van Brugge (7). Aangezien het *heffegheft* onderdeel was van het deel van het grote marktgeld dat toekwam aan de familie van de Woestijne, werd bij de dood van Wulfaart, Jan II van Ghistelle via zijn huwelijk met Isabella de inner ervan (8). Ook de andere families waarmee de van Ghistelles door huwelijken waren verwant, zoals de families van Maldegem, van Huise, van Voormezele, van Lichtervelde en van Grammene, behoorden tot de toenmalige *high society*. Zoals alle belangrijke families waren zowel de van Steelants als de van Ghistelles in het bezit van een wapenschild en zegels. Maar ook hier verwijzen wij omwille van het technische aspect van dit onderzoek naar onze gedetailleerde studie (9).

Zoals reeds eerder werd vermeld, is het algemeen aanvaard dat de heerlijkheid Hansbeke bezit was van de familie van Steelant. Allaart van Steelant, waarvan het historische bestaan evenwel niet kan bewezen worden, zou deze heerlijkheid in bezit gekregen hebben door zijn huwelijk met een dochter uit de familie van Hansbeke, een huwelijk dat eveneens wetenschappelijk niet kan bewezen worden. Ten tijde van Hugo II van Steelant kwam de heerlijkheid in het bezit van de familie van Ghistelle, mogelijks door verpanding of door het

huwelijk van een dochter van Hugo II met Gerard van Ghistelle. In het midden van de XIVe eeuw zou de heerlijkheid opnieuw in handen van de familie van Steelant gekomen zijn door het huwelijk van Gerardijne van Ghistelle, dochter van Gwijde, met Jan van Steelant.

Vanuit een wetenschappelijk verantwoorde genealogische en economische achtergrond kan de ontoereikendheid van de bovenvermelde stelling aangetoond worden. De wetenschappelijk gestaafde genealogie van de familie van Steelant vermeldt geenszins het bestaan van een dochter van Hugo II, evenmin als een huwelijk met iemand uit de familie van Ghistelle. Bovendien verschaft geen enkele genealogie gegevens omtrent Gerard van Ghistelle. Vanuit economisch standpunt wordt tevens de mogelijkheid van verpanding uitgesloten, vermits geen enkele van de voorhanden zijnde oorkonden Hansbeke vernoemt.

Een gelijkaardige problematiek doet zich voor wat de overgang van de heerlijkheid van de familie van Ghistelle naar de familie van Steelant betreft. Vooreerst worden noch Gwijde van Ghistelle noch zijn dochter Gerardijne in de historisch verantwoorde genealogie vernoemd. Een mogelijk huwelijk tussen Jan van Steelant en Gerardijne van Ghistelle kan in dit opzicht niet bewezen worden met oorkondelijke gegevens.

Hierop steunend is het misschien zelfs geoorloofd het bezit van Hansbeke door beide families als legendarisch te beschouwen en over te gaan tot een hypothese die meer aanvaardbaar en in overeenstemming lijkt te zijn met de resultaten van ons onderzoek en met het voorop gestelde *Leitmotiv*, namelijk zich enkel te baseren op uitgegeven oorkondenmateriaal. Het staat vast dat de familie van Ghistelle vanaf 1234, de eerste vermelde datum van Walter I van Ghistelle, een sociale opgang heeft gekend, die zelfs evolueert onder Jan I en Jan II van Ghistelle, tot de generatie van Jan IV, die reeds getekend wordt door een koelere relatie met de graven van Vlaanderen.

Het is dus niet ondenkbaar dat dorpshistorici in hun geschiedschrijving de heerlijkheid Hansbeke als het ware in handen gegeven hebben van een in Vlaanderen belangrijke familie, namelijk de van Steelants, en deze heerlijkheid later hebben overgedragen naar een in die tijd opkomende en nog belangrijker familie, de van Ghistelles. Vanaf het moment dat deze familie sociaal aan betekenis verloor, werd de heerlijkheid opnieuw aan de familie van Steelant toegeschreven. Dit betekent dat deze dorpshistorici de geschiedenis van de heerlijkheid Hansbeke roemrijker wilden voorstellen dan ze in realiteit zou geweest zijn.

Bovendien duiden de Nieuwe Tijdse-kaarten wel de plaats van een heerlijk kasteel aan, maar de dorpsgeschiedenis brengt dit kasteel slechts expliciet ter sprake vanaf het moment dat de familie van Halewijn de heerlijkheid in bezit zou gehad hebben, zodat omtrent het bestaan van een heerlijk kasteel te

Hansbeke in de door ons behandelde periode niets met zekerheid bekend is (10). Wij kunnen bijgevolg concluderen dat omtrent het bezit van de heerlijkheid Hansbeke door de families van Steelant en/of van Ghistelle niets met zekerheid bekend is, maar dat een studie van de familie van Halewijn en/of het kasteel van Hansbeke aangewezen is om meer gegevens omtrent de heerlijke periode van Hansbeke te verwerven.

E. HEYSE

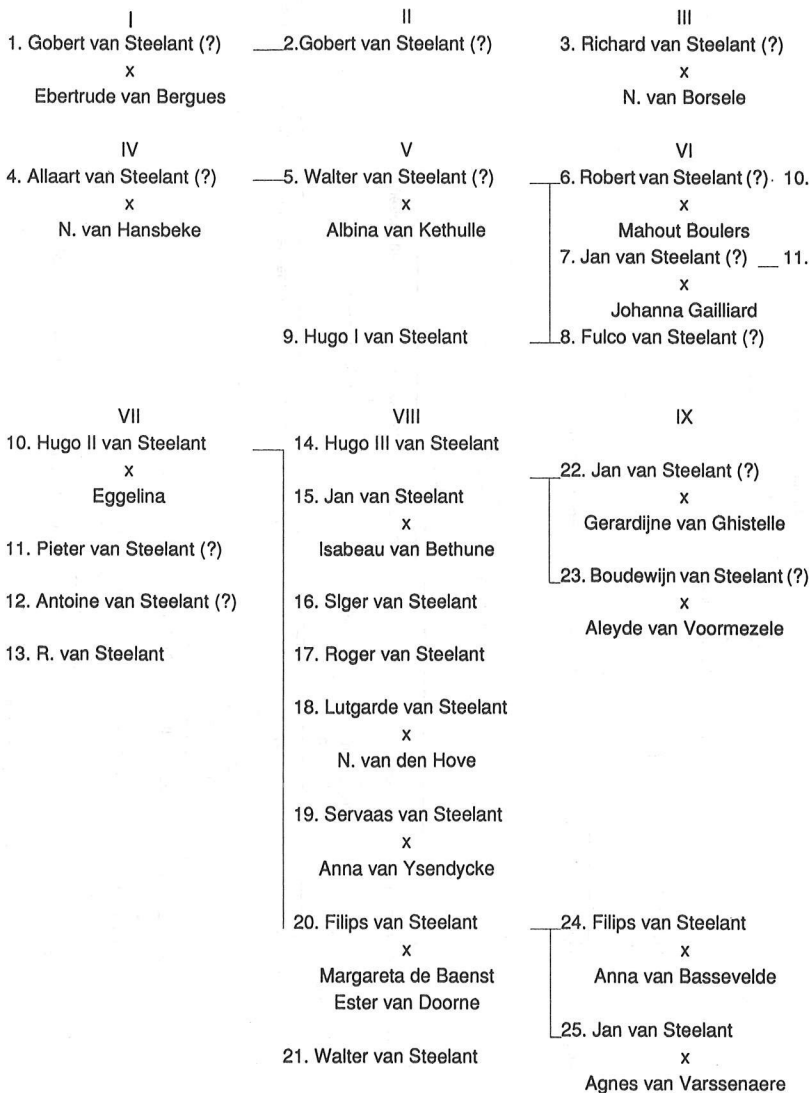
NOTEN

- (1) De Potter en Broeckaert, *Geschiedenis III*, „Hansbeke”, blz. 8-9.
- (2) De Potter en Broeckaert, *Geschiedenis III*, „Hansbeke”, blz. 8-9.
- (3) Heyse, *Seminariewerk Middeleeuwen*, blz. 42, 47-57 (onuitgegeven).
- (4) Heyse, *Seminariewerk Middeleeuwen*, blz. 3-26 (onuitgegeven).
- (5) *Vita Arnulfi episcopi*, MGH, SS XV, dl. II, 889.
- (6) Van de Putte, *Chronicon monasterii Aldenburgensis*, 100.
- (7) Het grote marktgeld was een belasting die bij de stadspoort van Brugge op vreemde of uitheemse produkten werd geheven.
- (8) Het *heffegheit* was de som die de beheerder van de heerlijke weegschaal aan de heer moest betalen.
- (9) Heyse, *Seminariewerk Middeleeuwen*, blz. 42, 47-57 (onuitgegeven).
- (10) R.A. Gent, *Kaarten en plannen*, nr. 1294.
R.A. Gent, *Kaarten en plannen*, nr. 1645.

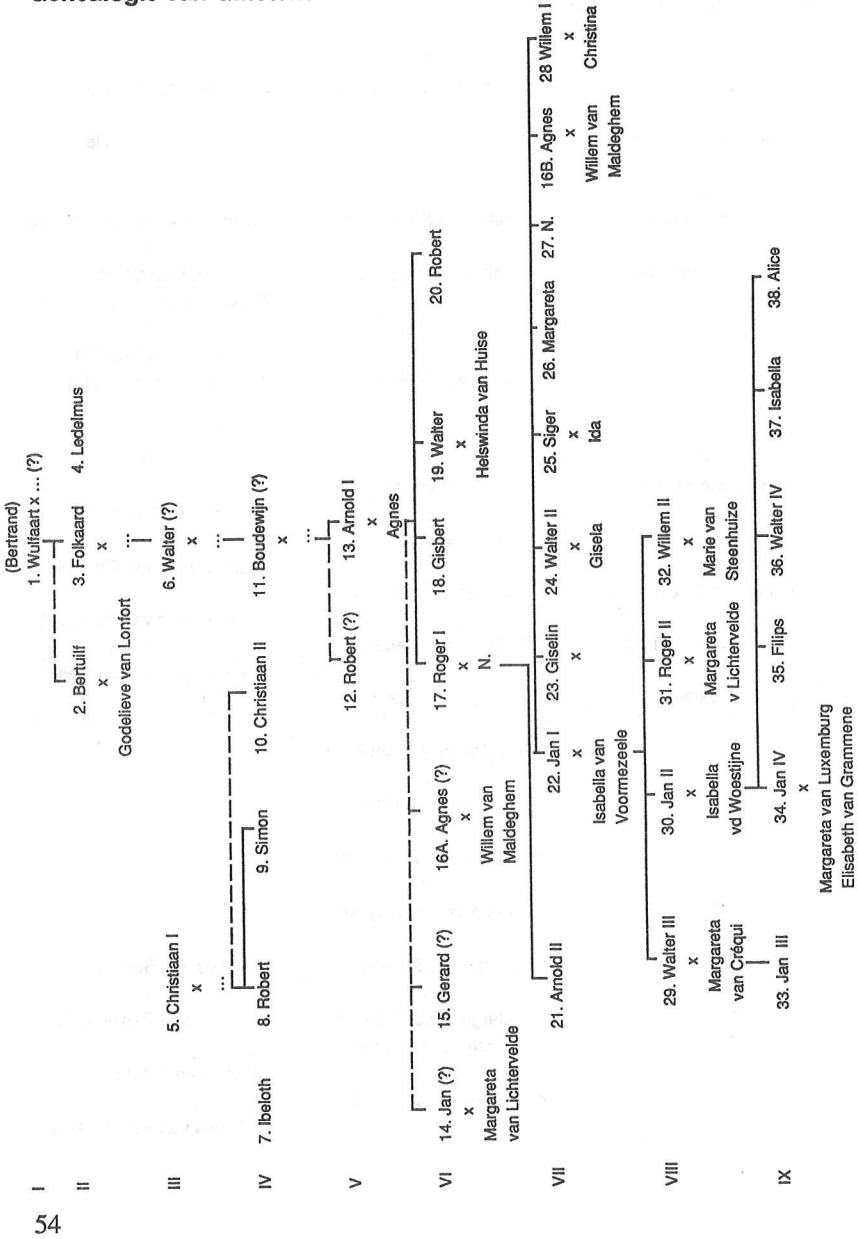

BIJLAGE 1.

Genealogie van Steelant

Bijlage 2 Genealogie van Ghistelle

BIBLIOGRAFIE

Bronnen

Onuitgegeven:

GENT, Rijksarchief, *Kaarten en Plannen*, nr. 1294.

GENT, Rijksarchief, *Kaarten en Plannen*, nr. 1645.

Uitgegeven:

- de Lalaing, *Maldeghem la Loyale. Mémoires et archives*, Brussel, 1849.
- de Marneffe, E. *Cartulaire de l'abbaye d'Affligem*, Leuven, 1894.
- de Reiffenberg, *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, I. Brussel, 1844.
- de St-Genois, J. *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*. [s.l.], 1843-1846.
- d'Herbomez, A. *Chartes de l'abbaye de St-Martin de Tournai*, 2 dln., Brussel, 1898-1901.
- d'Hoop, L.H. *Cartularium. Recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin à Poperinghe*, Brugge, 1870.
- Dierickx, Ch.-L. *Het Gends charterboekje of verzaemeling van oude charters*, Gend, 1821.
- Feys, E. en Nelis, A. *Cartulaires de la prévôté de Saint-Martin à Ypres II*, Brugge, 1880.
- Feys, E. en Van de Castele, D. *Histoire d'Oudenbourg*, 2dln., Brugge, 1873-1876.
- Galbertus Brugensis, *Histoire du meurtre de Charles le Bon, comte de Flandre*, in *Collection des textes pour servir à l'étude et à l'enseignement de l'histoire*, X. Parijs, 1891, 168.
- Gilliodts-Van Severen, L. *Cartulaire de l'ancien grand tonlieu de Bruges*, 2dln., Brugge, 1908-1909.
- Gilliodts-Van Severen, L. en Gailliard, E. *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, 9 dln., Brugge, 1871-1885.
- Goetstouwers, A. *De oorkonden der abdij Rozendaal der orde van Cîteaux*, I. Tongerlo, 1956.
- Haigneré, D. en Bled, O. *Les chartes de Saint-Bertin d'après le grand cartulaire de Dom Dewitte*, 4 dln., Saint-Omer, 1886-1899.
- Hautcoeur, E. *Cartulaire de l'abbaye de Flines*, 2 dln., Rijsel-Parijs-Brussel, 1873.
- Miraeus, A. en Foppens, J.F. *Opera diplomatica et historica*, Brussel, 1723-1748.
- Monumenta Germaniae Historica* XV, Hannover, 1888.
- Piot, Ch. *Cartulaire de l'abbaye de Eename*, in *Recueil des chroniques, chartes et autres documents concernant l'histoire et les antiquités de la Flandre* XXVI., Brugge, 1881.

- Prevenier, W. *De oorkonden der graven van Vlaanderen II*, Brussel, 1964.
- Pruvost, A. *Chronique et cartulaire de l'abbaye de Bergues-Saint-Winnoc*, 2 dln. Brugge, 1875-1878.
- Sanderus, A. *Fandria illustrata, sive descriptio comitatus istius per totum terrarum orbem celeberrimi*, Tielt, 1978.
- Sartorius, G.F. *Urkundliche Geschichte des Ursprunges der deutschen Hanse*, 2 dln., Hamburg, 1830.
- Serrure, C. Ph. *Cartulaire de l'abbaye de Saint-Bavon*, Gent, 1836-1840.
- Teulet, A. *Layettes du trésor des chartes*, in *Archives Nationales de France. Inventaires et documents II.*, Parijs, 1866.
- Urkundenbuch der Stadt Lübeck I*, Lübeck, 1843.
- Van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland II*, 's Gravenhage, 1937.
- Van de Putte, F. *Chronicon monasterii Aldenburgensis majus*, Gent, 1843.
- Idem, *Chronique et cartulaire de l'abbaye de Groeninghe à Courtrai*, Brugge, 1872.
- Idem *Cronica et cartularium monasterii de Dunis*, Brugge, 1864.
- Van de Putte, F. en Carton, C. *Chronicon et cartularium abbatiae Sancti Nicolai Furnensis*, Brugge, 1849.
- Van Lokeren, A. *Chartes et documents de l'abbaye de St-Pierre à Gand*, 2 dln., Gent, 1868-1871.
- Van Mieris, F. *Groot charterboek der graaven van Holland*, 4 dln., 1753-1756.
- Warnkoenig, L.A. en Gheldolf, A.E. *Histoire de la Flandre et de ses institutions civiles et politiques jusqu' à l'année 1305*, 5 dln., Brussel, 1835-1864.
- Wauters, A. *Table chronologique des chartes et diplômes imprimés concernant l'histoire de la Belgique*, Brussel, 1865-1896.

Werken

- Azevedo, C. *Généalogie de la famille de Vandernoot*, [s.l.], 1771.
- Annuaire de la noblesse de Belgique*, Brussel, 1846-1882.
- Annuaire de la noblesse belge*, Brussel 1889-1950.
- Béthune, *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle*, Brugge, 1900.
- Butkens, C. *Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant. Supplément*, Den Haag, 1724-1726.
- Dansaert, G. *Nouvel armoirial belge*, Brussel, 1949.
- De Ghellinck-Vaernewijck, *Sceaux et armoiries des villes, communes, échevinages, châtelainies, métiers et seigneuries de la Flandre ancienne et moderne*, Parijs, 1935.
- de Herckenrode, J.L. *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, 4 dln., Gent, 1865-1866.
- de la Chenaye-Desbois, F.A. *Dictionnaire de la noblesse*, 10 dln., Nancy, 1980.
- de l'Espinoy, Ph. *Recherche des antiquités et noblesse de Flandres*,

concernant l'histoire généalogique des comtes de Flandre, avec une description curieuse dudit pays, Handzame, 1972.

de Limburg-Stirum, *Le chambellan de Flandre et les sires de Ghistelles*, Gent, 1868.

Demay, G. *Inventaire des sceaux de la Flandre I*, Parijs, 1873.

De Potter, Fr. en Broeckaert, J. *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, Gent, 1864-1870.

de Raadt, J. Th. *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants. Recueil historique et héraldique*, 4 dln., Brussel, 1898-1903.

de Renesse, T. *Dictionnaire des figures héraldiques*, 7 dln., Brussel, 1894-1903.

De Wachter, L. *Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten*, Antwerpen, 1945.

Dumont, J.F.J. *Fragments généalogiques II*, Gent, 1860.

Idem, *Généalogies de quelques familles des Pays-Bas dressées en partie sur titres, et en partie tirées des manuscrits*, Amsterdam, 1774.

Idem, *Recueil généalogique de familles originaires des Pays-Bas ou y établies*, Rotterdam, 1775.

Freytag von Loringhoven, Fr. *Europäische Stammtafeln. Stammtafeln zur Geschichte europäischen Staaten*, 5 dln., Marburg, 1960-1878.

Gailliard, C. *Le blason des armes, suivi de l'armorial des villes, châtelainies,...* Brussel, 1866.

Gailliard, J. *Bruges et le Franc*, 5 dln., Brugge, 1857.

Idem, *Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Occidentale I*, Brugge, 1866.

Gemeenten van België, geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek, 2 dln. gemeentekrediet van België, 1980.

De geslachten van Praet, van Moerkercke, van Ghistelle, van Halewijn, vanden Cayelle, van den Berghe, vander Gracht, van Steelant, en vander Straaten, in *Vaderlandsch Museum voor Nederduitsche Letterkunde, Oudheid en Geschiedenis*, IV, (1863), 295-310.

Goethals, F.V. *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du royaume de Belgique*, Brussel, 1849.

Hellin, E.A. *Histoire chronologique des évêques et du chapitre exempt de l'église cathédrale de St-Bavon à Gand*, 2 dln., Gent, 1772-1777.

Houet en Cleeren, *Modern woordenboek, aardrijkskundig, administratief, statistisch, der Belgische gemeenten*, Brussel, 1868.

Huytens, J. *L'art de vérifier les généalogies des familles belges et hollandaises*, Brussel, 1865.

Kleine Winkler Prins Wereldatlas, Elsevier-Amsterdam-Brussel, 1976.

Leenaerts, R.J. *Algemeen genealogisch-heraldisch repertorium voor de Zuidelijke Nederlanden*, 5 dln., Handzame, 1969.

Popliment, C. *La Belgique héraldique*, 11 dln., Brussel, 1863-1867.

Rietstap, J.B. *Armorial général*, 2 dln., Londen, 1965.

Saffroy, G. *Bibliographie généalogique, héraldique et nobiliaire de la France*,

- des origines à nos jours, imprimés et manuscrits*, Parijs, 1968-1979.
Tablettes de Flandres, Brugge, 1948.
- Van Beresteyn, E.A. *Genealogisch Repertorium*, 2 dln., Den Haag, 1972.
- Van der Heyden, N.J. *Notices historiques et généalogiques sur les nobles et très anciennes maisons*, Antwerpen, 1847.
- Van Dycke, Fr. L. *Recueil héraldique, avec des notices généalogiques et historiques sur un grand nombre de familles nobles et patriciennes de la ville et du Franconat de Bruges*, Brugge, 1851.
- Van Winter, J.M. *Adel, ministerialiteit en ridderschap, 11e-14e eeuw*, in *Algemene geschiedenis der Nederlanden II*, Haarlem, 1982, 123-147.
- Warlop, E. *The Flemish Nobility before 1300*, Kortrijk, 1976.
- Idem, *De Vlaamse adel voor 1300*, Handzame, 1968.
- Idem, *Wapenboek voor Vlaanderen*, Handzame, 1972.

EEN VARIETETHEATER IN OPENLUCHT TE NEVELE IN 1888

In de late namiddag van 26 juni 1888, kwam een konvooi door de Langemunt, over de kanaalbrug, in de Kortemunt en draaide de richting in van de Markt. Het waren twee woonwagens volledig in houten planchetten gebouwd. Elke wagen had langs beide zijden twee kleine raamjes en een luifel boven de ingang deur; de derde wagen was korter, ook in houten planchetten maar volledig gesloten. Die wagen werd als berg ruimte gebruikt. De wagens hadden een lange weg afgelegd, want ze kwamen van Watervliet. Op de beide woonwagens stond in witte letters „Variété Theater Van den Berghe”.

Wie was nu de Van den Berghe?

De stamvader Adolf-Peter Van den Berghe werd te Gent geboren in 1827. Hij had van kindsbeen af een aanleg tot het theaterspel. Hij trok als speler door België, Duitsland en een gedeelte van Oostenrijk. Daar ontmoette hij een jonge vrouw Maria Cronenberg geboren in 1834 eveneens toneelster. Ze huwden en richtten hun eigen variététheater op, waarmede ze van plaats tot plaats reisden. Het gezin kreeg kinderen: Willem geboren in 1858, Adolf Jozef in 1862, Karel in 1866 en Kaatje of Catharina in 1875. Kort daarop overleed vader Adolf. Peter, moeder Maria en de kinderen zetten het theater verder. Rond 1878 verlieten ze Duitsland en keerden naar België terug. De eerste opvoering in België had plaats in de Voerstreek. Ze trokken door Limburg en Antwerpen en bereikten Gent, de geboorteplaats van vader. Van hieruit doorkruisten ze de hele provincie Oost-Vlaanderen. Bassevelde en Watervliet werd aangedaan, van uit deze laatste gemeente kwamen ze naar Nevele, waar de drie wagens lang de lindebomen op de Markt werden opgesteld. Kaatje trad veel later in het huwelijk met Jan Huibrecht, geboren in 1887, hij werd een uitstekend decorbouwer en kunstschilder.

Op de Markt van Nevele

's Anderendaags togen de Van den Berghe's aan het werk. De twee woonwagens werden zo opgesteld dat de ingangen naar elkander gericht waren; tussen de beide wagens was er een ruimte van ongeveer 7 meter die dichtgelegd werd met een planken vloer. Ook het voorste gedeelte werd met hout afgesloten. Tussen de woonwagens op de hoogte van het dak kwam een

Familie Van den Berghe

Maria Cronenberg, Adolf-Peter Van den Berghe, Willem,
Adolf - Jozef, Karel, Kaatje en Jan Huibrecht.

(Foto van een schilderij gemaakt door Jan Huibrecht)

latwerk waaraan het gordijn bevestigd was en dat ook het dekzeil droeg. Aan de achterkant van het podium werd een zeildoek aangebracht. Zo kreeg men een podium waarop de decors opgesteld werden. De beide woonwagens deden dienst als kleedkamers en bergruimte voor kleine zaken die men nodig had gedurende het optreden. Vooral Willem Van den Berghe was zeer bedreven in alle handwerk, hij vervaardigde letterlijk alles, zelfs klederen en wapens werden getrouw nagemaakt. Vóór het podium werden banken geplaatst waarop de kijkers plaats namen, vooraan tegen 1 cent, achteraan tegen een halve cent. De eerste vertoning greep plaats op zondag 31 juni 1888. Ze hadden een vast repertoire waarmee ze de provincie doorkruisten. Te Nevele werd vertoond „Genoveva van Brabant”, „Het lijden van ons Heer”, „Het lijdenspel in 14 statieën” en „Het teeken des kruises”. Voor de jeugd werd tijdens de week af en toe poppentheater gespeeld, hier „het spel mee de marionetten” genoemd. Zo wisten ze jong en oud te boeien. Het variététheater Van den Berghe bleef hier langer dan in andere dorpen, ze zullen het wel naar hun zin gehad hebben. Te Bassevelde 14 dagen, te Watervliet 10 dagen, te Lovendegem drie weken en te Nevele vier weken. Nevele had wel een toneelmaatschappij gehad namelijk „Moedertaal en Broedermin” deze vertoonde ze geen opvoeringen meer. Na het vertrek van het variététheater kreeg „Moedertaal en Broedermin” de smaak weer te pakken en vertoonde nog een 10-tal jaar uitstekende stukken.

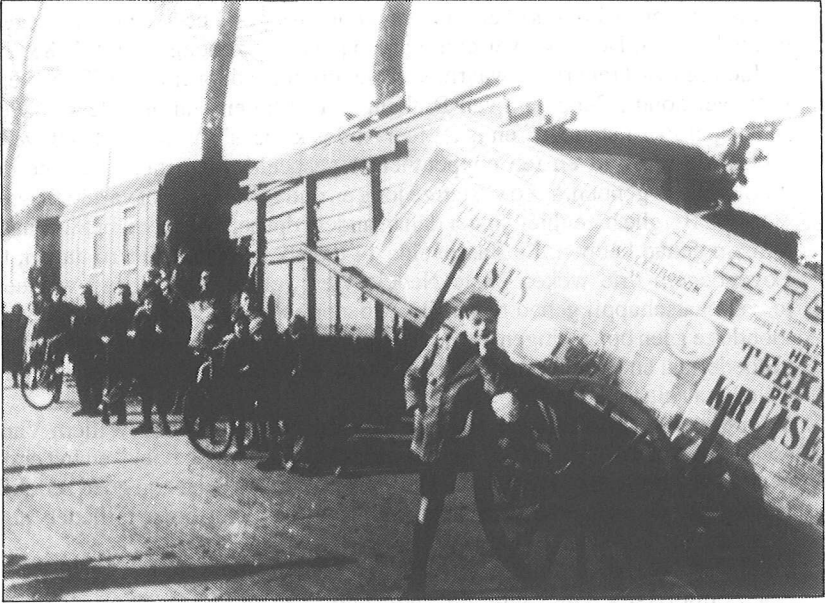
Vooraleer het variététheater afreisde naar Lovendegem, bood Willem Vanden Berghe zich op het gemeentehuis aan met zijn „gulden boek” en liet er de bevoegde ambtenaar in schrijven. Het werd zo een boek dat zijn goed zedelijk gedrag in een volgende gemeente kon bewijzen. Het boek is heden nog bewaard als familiestuk.

Te Nevele schreef de Politiecommissaris het volgende:

„De commissaris van politie der gemeente Nevele, arrondissement Gent, provincie Oost-Vlaanderen, verklaart bij deze dat de familie Van den Berghe gedurende vier weken alhier verscheidene vertooningen hebben gegeven die den grootsten bijval hebben genoten en dat deze vertooningen niets te wensen lieten onder opzicht van zedelijkheid en orde, dat meer alle de leden van het huisgezin Van den Berghe zich gedurende hun verblijf alhier op de eerlijkste wijze hebben gedragen.”

Nevele 24 juli 1888
De Politiecommissaris
(get) Hector Sadonnes

Na dit afscheid toog het variététheater over Landegem en Merendree naar Lovendegem, waar drie weken vertoning werd gegeven met de zelfde stukken als te Nevele.

Zo reisde het theater Van den Berghe van plaats tot plaats.
Hier te Willebroek in 1913.

Het theater was maar één keer te Nevele te gast. Na 1900 reisde de familie Van den Berghe met een theatertent, gemaakt uit houten beschotten en zeildoek. Na de eerste wereldoorlog stichtte diezelfde familie een circus, dat ze de naam „Ronaldo” gaven. Dit circus is in Nevele niet geweest.

Bronnen:

- Beraadslagingen van het college van Nevele, 1888.
- Notulen van de politiecommissaris van Nevele, 1888.

De heer André De Poorter (Zulte), die een boek voorbereidt over de familie Van den Berghe en het circus „Ronaldo” bezorgde mij inlichtingen, documentatie en foto's.

Over het circus „Ronaldo” schreef A. De Poorter een bijdrage in het Jaarboek „Zulte 1986” van de heemkundige kring Zulte, blz. 34 e.v.

A. JANSSENS
Nevele

HET LOVAERT - ORGEL VAN MARKEGEM (1)

Van de heer Luc Neyt uit Tielt ontvingen we gegevens over een Lovaert-orgel uit de kerk van Markegem dat zou dagtekenen van 1833. Dit orgel zou een van de eerste geweest zijn die Lovaert heeft gemaakt. Het staat niet vermeld in de lijsten met Lovaert - orgels (1).

Markegem (West-Vlaanderen, arr. Tielt, gefusioneerd met Dentergem) behoorde eertijds tot het bisdom Doornik, later Gent en sinds 1834 tot Brugge. De kerk stond onder het patronaat van de Sint-Amandsabdij en werd eerst vermeld in 1455. Heden telt de plaats 730 inwoners. Over het kerkorgel is het volgende bekend:

B.A.B. reeks B. n° 241 k (2):

Dekanale visitatie van 2 mei 1833 in Markegem vermeldt een *novum organum*.

G.A.M. in Rijksarchief Kortrijk nr. 45 (2), rekeningen 1828-1829:

Pieter Francies Van Weymelbeke levering bert en 48 dagen arbeidsloon wegens maken van *d'orgelkasse*.

A.P.M., verslagen 27.8.1841. (3):

„Dat Sieur Leo Lovaert, orgelmaker enz. te Nevele onlangs bij K.B. gebreveteerd voor de uitvinding van eene nieuwe manier tot het verwerken van lood, zonder vuur te gebruiken en ten gevolge daarvan verplicht geweest zijnde aan den heer minister van binnenlandsche zaken te bewijzen dat hij tegen 8 july j.l. eene looden goot op die manier in de eene of andere lokaliteit des ryks verveerdigd had, alhier op de dagen 5, 6 en 7 der zelfde maend july, eene diergelijke goot lang 50 voet (14,50m) en wegende 884 ponden (383 kilogram) op de voorschrevene manier gratis bewerkt en geplaatst heeft op de kerk dezer gemeente, en dat dito Lovaert dit gedaen heeft uit erkentenis omdat hij eertijds, toen hij zyne proeven als orgelmaker nog nergens had kunnen laten kennen, aenvaerd is geweest te Marekegem, ZIJNEN EERSTE ORGEL, te maken, omstandigheid welke de kunstenaar in zijn nieuw bewijs reputatie heeft bijgezet en hem daer door in het vervolg zeer voordeelig is geweest.”

Op 13 augustus 1841 schonk Leo Lovaert aan de kerk van Markegem, gratis een nieuw klavier voor het orgel, hij werd er uitvoerig voor bedankt door de Markegemse kerkraad.

B.A.B., nr. 3 (4):

„Inventaris van meubilaire voorwerpen der kerk 24.4.1858 art. 2 nr. 13 eene orgel met 8 registers.” Hetzelfde vermeld in 1875.

Toch een paar jaar later in 1877 is er sprake van een oud orgel dat nu door een klein harmonium is vervangen. Het bouwvallig orgel is verkocht in 1895.

Nadien bleef het harmonium in gebruik en sinds de electrificatie in de gemeente ca. 1920 kwam een electrisch orgel dat nu nog bespeeld wordt (5). Uit boven gemelde tekst blijkt dat het kerkorgel van Markegem Lovaerts eerste orgel is geweest.

A. JANSSENS
Nevele

- (1) Over deze Nevelse orgelbouwer Lovaert verscheen in *Het Land van Nevele*:
Gh. POTVLIËGHE, *De Familie Lovaert, orgel-en beiaardbouwers*, extra - aflevering, juli, 1972.
Gh. POTVLIËGHE, *Nieuwe gegevens over het werk van de orgelmakers Lovaert*, in jaargang III, afl. 4, blz. 209-227.
A. JANSSENS, *Nog over de orgelbouwer Leo Lovaert*, in jaargang IV, afl. 1, blz. 17-18.
- (2) B.A.B.: Bisschoppelijk archief Brugge.
- (3) G.A.M.: Gemeentearchief Markegem in Rijksarchief Kortrijk.
- (4) A.P.M.: Archief Pastorie Markegem.
- (5) B.A.B.: Zie noot 2.
- (6) Het orgel werd nog bespeeld tijdens mijn bezoek in juli 1988.

Met dank aan de heer Luc Neyt voor de gegevens over het Lovaert-orgel te Markegem.

Het Lovaert-orgel in de Sint-Aldegondekerk te Lemberge

EEN LOVAERT- ORGEL TE LEMBERGE

Lemberge is een landbouwdorp op een kleine hoogvlakte gelegen ten oosten van het centrum van Merelbeke waarmede het is gefusioneerd. Er zijn verschillende proefstations van het Ministerie van Landbouw gevestigd.

De kerk, toegewijd aan de H. Aldegonde, was in oorsprong een klein éénbeukig kerkje, dat wegens bouwvalligheid werd afgebroken en herbouwd in 1874-'78 in neo-gotische stijl. De oude toren werd alleen omkleed met een nieuwe laag stenen. Deze nieuwe kerk is merkelijk groter dan de oude en heeft twee zijbeuken.

De bediening van de kerk werd steeds waargenomen door een deservitor, nl. de pastoor van Bottelare. In 1834 kreeg Lemberge voor het eerst een eigen pastoor, E.H. P.J. Meulemeester. Deze pastoor had veel aandacht voor zijn kerkje en de eredienst. Spoedig werden nieuwe kerkgewaden, liturgische voorwerpen, ornamenten en meubilair verworven. Ook werden enkele werken aan het gebouw uitgevoerd. Dit blijkt uit een door de kerksraadsleden ondertekende, doch ongedateerde tekst in het resolutieboek van de Kerkfabriek. Die tekst werd geschreven tussen het kerksraadsverslag van de eerste zondag van april 1836 en 1837:

„sedert mijne benoeming als pastor van Lemberghe is er in de kerk gemaakt en verandert, door de middels van de kerk, en giften... Eene Orgel door Madame Meersman. Eene kaffe voor d'orgel...”.

Dit „door” Madame Meersman wijst op een gift. Deze milde schenkster bewoonde het oude *huys van plaisance* „Goed ter Jacht”. Nergens in de kerkgeschriften wordt nog gesproken over het orgel en allerlei gissingen over de bouwer of de herkomst ervan deden de ronde.

De huidige pastoor, E.H. Dirk Van de Castele, zoon van de vroegere gemeentesecretaris van Nevele, de heer Astère Van de Castele, werd aangesteld op 3 juli 1983. Op zijn initiatief werd de kerk zowel in - als uitwendig opgeknapt. Ook het orgel kwam aan de beurt. Vrijwilligers deden met de beste zorgen wat mogelijk was, doch specialisten dienden het pijpwerk onder handen te nemen. Zowel het jarenlange gebrek aan nazicht (laatste maal in 1939) als de erge schade aan de vele pijpen tengevolge van het oorlogsgegeweld, maakten het instrument slecht bespeelbaar. Met de opbrengst van de tweede Aldegondefeesten en met giften kon een orgelmaker worden aangesteld. Het bedrijf Andriessen uit Menen heeft alle pijpen verwijderd, gereinigd, van alle deuken ontdaan en ten slotte gestemd. Bij het verwijderen van het pijpwerk werd ook een pijpenrooster (steunplank) weggenomen. Onderaan op deze eiken plank was er een rechthoekig stukje papier gekleefd met een in potlood geschreven tekst:

Dit is de oorspronkelijke
overeenkomst van 1835, die
is in 1835 gemaakt en
is nu in de hand van de
oorspronkelijke partij
van de partij van de partij
van de partij van de partij
van de partij van de partij
van de partij van de partij
van de partij van de partij

Het door Pierre-Charles (II) Van Peteghem geschreven document waaruit blijkt dat het om een Lovaert-instrument gaat uit 1835.

„Deze orgel door Lovaert van Nevele gemaekt in 1835 is gecuyt ongerepareert zoo in Windbuyskens, houte pijpen als partien o Trompetten en Vóórpijpen, door Pieter van Peteghem van Gend, met zijnen knegt Edmond den 28 november 1847...”.

Hieruit blijkt duidelijk dat het om een Lovaert-orgel gaat uit 1835. Steunend op de stamboom van deze familie kan het hier niet anders gaan dan om Leonard Lovaert, de eerste der vier orgelbouwers uit Nevele (°Nevele 11 maart 1802 - † Gent 21 augustus 1872). Het orgel te Lemberge is wellicht een van de vroegste instrumenten gebouwd door Leonard. Dit kan besloten worden uit zijn leeftijd in 1835 - dit is dan 33 jaar - en anderzijds uit de kennis van zijn oudste werken o.a. te Vosselare uit 1833 en te Ronsele uit 1837. Toen hij het instrument bouwde woonde hij nog in het Dorp te Nevele.

Blijkbaar was er dus iets mis met het orgel in 1847 en werd een Van Peteghem gevraagd om de zaak te komen bekijken en te kuisen. Het moet hier gaan om Pierre-Charles Van Peteghem (°Gent 15 januari 1792 - † Gent 24 juli 1863), alias Pierre II of Pieter II, gelet op de datum en de vermelding Gent. Aan de raadgevingen van de grote Van Peteghem werd gevolg gegeven. Enkele bijkomende werken werden door hem uitgevoerd, maar vooral werd een volledig nieuw register Nazaard door hem geleverd, wellicht in vervanging van een ander. Dit blijkt tevens uit geschriften op het orgel. In de door E. Gregoir in 1865 gepubliceerde werklijsten der Van Peteghems komt deze verbouwing echter niet voor. Vermoedelijk was de omvang te klein om belangrijk genoemd te kunnen worden. De 54 pijpen van dit register zijn dikwandiger dan de originele Lovaert-pijpen. Deze laatste vallen bijzonder op door hun dunwandige constructie. Hun klankkleur is bijzonder prachtig. De houten pijpen van de Bourdon 8 blazen echter niet krachig. De toevoerkanaalen zijn te klein van doorsnede. Bij de recente onderhoudswerken werden talrijke krantenknipsels gevonden uit 1835 en 1875. Deze werden gebruikt als vullingen bij de gedekte pijpen.

Het late rococo-orgel werd oorspronkelijk gebouwd als een balustradeorgel. De sporen daarvan tekenen zich nog duidelijk af op het meubel. De éénmanuaal speeltafel was achter het orgel aangebouwd. Het had 10 registertrekkers. thans staat het orgel achter de doksaalbalustrade en werd de speeltafel naar voor gebracht. Het aantal registertrekkers werd teruggebracht op acht. Wanneer de verbouwing heeft plaatsgehad is in de kerkarchieven niet terug te vinden, noch uit overlevering vast te stellen. Wel kan er verondersteld worden dat deze wijzigingen hebben plaatsgehad bij het herbouwen van het kerk. Het doksaal werd toen ook vernieuwd en een gotische boogopening met het kerkschip werd gemetst. Mogelijks paste het meubel niet meer in de spitse boog, waarbij dan de oplossing werd gevonden het orgel 1,5 meter achteruit en de speeltafel vooraan te plaatsen. De traktuur werd hierbij aangepast. Door

de registertrekkers op een horizontale lijn te plaatsen boven het klavier, moest hun aantal beperkt worden tot acht, waarbij trompet bas en trompet sup. werden samengevoegd en de tremblant werd weggelaten. De orgelkast werd op een sokkel van 25 cm geplaatst.

Het eikenhouten meubel is sober en heeft 31 frontpijpen, waarvan 4 nieuwe van de firma Loncke uit Zarren. In totaal zijn er 631 pijpen waarvan 22 in hout (Bourdon 8 en fluit 4). Het klavier omvat 54 toetsen (d.i. 4 volledige en een gedeeltelijke octaaf). Vermoed wordt dat de windlade werd verlaagd. De blaasbalg staat bezijden het orgel. Trappers worden niet meer gebruikt en de luchtvoorziening geschiedt sinds de jaren '50 met een elektrische ventilator. Boven op de orgelkast staan 2 vergulde plaasteren engelen. In oorsprong stonden deze figuren in het koor.

Kenmerken van het orgel:

Dispositie:	Prestaat 4'	Cornet mixtuur 5 sterk
	Doublette 2'	Bourdon 8'
	Nazaard 2 ^{2/3}	Fluit 4'
	Trompet bas en Trompet sup.	Fourniture mixtuur 3 sterk

Manuaal: C - f'''

Pijpwerk: Alle origineel van Leonard Lovaert op 4 frontpijpen na (Firma Loncke)
Nazaard van Pierre-Charles Van Peteghem (alias Pierre II)

Klaviatuur: Vrijstaande speeltafel vóór het orgel

Traktuur: Mechanisch (gedeeltelijk vernieuwd)

Registratuur: Mechanisch

Windlade: Origineel

Na het recente onderhoud van het orgel kan de Lembergse Aldegondekerk opnieuw beschikken over een fraai 19e-eeuws instrument, dat niet alleen kan gebruikt worden om de kerkdiensten op te luisteren, doch eveneens uitmuntend geschikt is om een aangepast concert te verzorgen. Te Lemberge werd een stap vooruit gezet op het gebied van de orgelcultuur en werd een waardevol Lovaert - instrument in ere hersteld.

R. BUYSSSE
Merelbeke

Bronnen en Literatuur

- Kerkarchief Lemberge, Resolutieboek der Kerk van Lemberghe 1834-1874.
- Ghislain POTVLIEGHE, *De familie Lovaert, orgel- en beiaardbouwers*, in *Het Land van Nevele*, juli, 1972.
- Ghislain POTVLIEGHE, *Het Rococo-orgel in Vlaanderen*, in *Vlaanderen*, nr. 129, jaargang 21, 1972.
- Ghislain POTVLIEGHE, *Het historisch orgel in Vlaanderen*, deel 1, Oost-Vlaanderen, 1974, uitgave Monumentenzorg.
- E.G.J. GREGOIR, *Historique de la facture et des facteurs d'orgues*, Anvers, 1865.

CYRIEL BUYSSE HIELD VAN GRAPPEN

Voor 1914 woonde op de hoek van de Tieltstraat en de Molenstraat (1) de familie Van der Venet, die daar een kruidenierswinkel openhield en ook brood en snoep verkocht. Verschillende soorten snoep stonden in bokalen op een soort schap voor het winkelraam. Dat raam lag juist tegenover de ingang van de cichoreifabriek Buysse-Loveling. Het had die winter erg veel gseneeuwd. Cyriel-Buysse kwam door het poortgebouw naar de straat. Zijn ogen vielen op de snoepbokalen gevuld met verschillende kleuren *spekken*, zijn handen begonnen te jeuken. Hij maakte enkele sneeuwballen en zoals op de kermis bij het dozenkraam, gooide hij de sneeuwballen door een ruit naar de bokalen. Verschrikt door het lawaai en glasgerinkel kwamen Clemence en Pelagie Van der Venet in hun winkel gelopen waar zij het vernielde glas aanschouwden. Cyriel beleefde er de grootste pret aan, stuurde werklieden om alles op te ruimen en betaalde gul al het vernielde. Dat de familie Van der Venet er geen pret in vond hoeft niet gezegd.

Het was in het begin van juli 1907. Langs de Wulfhoek rechtover het hof „Ten Styne”, nu bewoond door Cyriel De Ketelare, lag een stuk land „het korte bunder” genoemd. Daarop was een vlasgaard aangeplant toebehorende aan de uitbaters van de hoeve, toen Emiel en Henri Simoens, afkomstig uit Ruiselede. Voor het oogsten of „slytinge” van die vlasgaard, trommelde men de hele buurt bijeen, zowel mannen als vrouwen gingen aan de slag.

Onder de mannen bevond zich ook Arthur Van Dorpe, wonende Legekouter nr. 2 geboren te Nevele in 1877 en gehuwd in 1919 op 42-jarige leeftijd. Hij vertelde deze grap die hij zelf mee gemaakt had. Onder de vrouwen was ook een jonge dochter Mietje van Nevele, haar echte naam was Marie-Thérèse, dochter van Camiel en geboortig van Landegem.

Op de vlasgaard stond een driewielkar, met kannen karnemelk en boerenbrood met spek.

Toen ze al een tijdje aan het slijten waren, stopte aan het stuk een fietser, het was Cyriel Buysse die op de vlasgaard een kijkje kwam nemen. Na een poosje zei hij tot de slijters: „Ik trakteer u allen op een grote kruik jenever als ge aan mijn twee vragen voldoet”. „Die zijn”, vroegen de slijters. Cyriel Buysse: „Ik zou graag eens met Mietje onder de kar gaan liggen, ten tweede, de omtrek van de kar moet dicht gemaakt worden met vlas zodat ge ons niet kunt zien”. Na wat onder elkaar gepraat te hebben ging iedereen akkoord, kwestie van de jenever. Cyriel en Mietje gingen onder de kar, de slijters zetten alles potdicht af. Na een tijdje zei Cyriel „Ge kunt het vlas wegnemen”. Beiden kwamen van onder de kar. Cyriel betaalde een grote kruik jenever en reed al

lachend verder. De vrouwen en Mietje hielden vol dat er onder de kar niets gebeurd was, enkel een kus werd er gewisseld. Maar de mannen die een beetje jaloeers waren op Cyriel, hielden vol dat er meer achterstak. Zij zeiden dat Cyriel dat schoon jong meisje wou verleiden. Allen lachten voor deze grap en dronken hun glas jenever.

Deze grap werd wel honderden keren verteld door Arthur Van Dorpe, bakkersgast en ('s winters) klompenmaker, wonende Legekouter nr. 2 te Nevele, geboren in 1877. De man heeft de grap als slijter meegemaakt. Dit werd bevestigd door zijn dochter Irène, echtgenote Valere Maebe.

A. JANSSENS, Nevele

Noot

- (1) Tielstraat is nu de Cuyriel Buyssestraat en de Molenstraat heet nu Gasthuisstraat.

Vlasslijters en -slijseters te Nevele in 1930.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

SLIJTERSGRAP TE NEVELE

In juli van 1910 stonden langs de Wulfhoek twee grote stukken vlas. De ene vlasgaard lag op de „noorsyn berg” eigendom van de kinderen Lamme en aan de andere kant van de weg lag de vlasgaard op het stuk „aan de waadput” van de Gentse notaris Lamme.

Rond die tijd werden de slijters opgetrommeld om het vlas te oogsten (1). De slijters kregen van de eigenaar gewoonlijk de „kost” mee naar de vlasgaard. De ene eigenaar stond onder de slijters bekend als „een milde”, die zijn werkvolk brood en vlees mee gaf, de andere was gekend voor zijn „droge stute”, een snede brood met weinig smout, zonder vlees. De „vetten” lachten de „mageren” uit tijdens het eten. Men besloot langs de zijde van de „vetten” de „mageren” een poets te bakken. In juli hadden de dwergmuisjes (2) in hun klein nestje reeds kleine jongen; tijdens het slijten had men reeds verschillende nestjes gevonden. Een slijter nam zo een nest jongen in zijn hand en duwde die kleine muisjes tussen een boterham, drukte hem goed plat en legde hem naast de stapel boterhammen op de kar. Tijdens de middagpauze riep hij naar de „mageren” „zeg 't is hier ene die zijn stute mee vlees nie op en krijgt”. Langs de andere kant van de straat vloog een man recht om de eerste te zijn en om toch die „stute mee vlees” te bemachtigen. De slijter beet gulzig door het brood met „beleg”. Na alles verorberd te hebben riep hij naar de „vetten”: „gulder hei toch zanse van bij zo'n ne boer te meugen werken, alle dage brood mee vers vlees”.

Echt gebeurd, aldus Arthur Van Dorpe, die dit meemaakte en een van de hoofdpersonen was van deze geschiedenis. Naverteld door zijn dochter Irène Van Dorpe, echtgenote Valère Maebe.

Noten

- (1) Slijten is het vlas uittrekken met stengel en wortel.
- (2) Dwergmuis, de kleinste van onze muizen, komt bij ons veel voor. De dwergmuis wordt gewoonlijk in korenvelden en vlasgaarden aangetroffen, waar het diertje een bolrond nest maakt tussen de stengels, boven de grond, hij is een zeer goed klimmer.

A. JANSSENS, Nevele

KONGOPIONIERS UIT HET LAND VAN NEVELE aanvulling

Ons bestuurslid, de heer Jozef Van de Castele, maakte er ons terecht op attent dat aanvullend met wat we neerschreven op blz. 259 van ons tijdschrift jg. XIX, afl. 4 (zie ook *Monografieën van het Land van Nevele I*, blz. 117) het Nevelse gemeentebestuur wel gelukwensen stuurde aan het adres van koning Leopold II.

De heer Van de Castele vermeldde dit trouwens terloops in zijn artikel *Het burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschuieren: zoals het was en zoals Buysse het zag* (*L.v.N.*, jg. VI (1975) afl. 2 blz. 60). Een en ander moeten we hier toch verduidelijken.

Het satirisch gemeenteraadsverslag van Buysse waarin hij het telegram met gelukwensen situeerde, dateert van 9 april 1885 terwijl de bedoelde gemeenteraadszitting, waarin besloten werd felicitaties te sturen aan het adres van de koning, dateert van acht jaar vroeger, namelijk het verslag van de zitting van 9 januari 1877.

Van de naam Kongo is in 1877 in België officieel nog geen sprake, wel van de A.I.A. (Association Internationale Africaine). Het is pas nadat Stanley in dienst treedt van Leopold II dat voor het eerst de naam Kongo opduikt in de benaming van een wetenschappelijke vereniging of handelsvennootschap waarin de koning het voor het zeggen heeft namelijk de C.E.H.C. (Comité d'Etudes du Haut-Congo). Wanneer de C.E.H.C. in financiële moeilijkheden geraakt verandert de naam in A.I.C. (Association Internationale du Congo), een naam die in 1884 wordt omgevormd tot E.I.C. (Etat Indépendant du Congo).

In zijn zitting van 9 januari 1877 besloot het voltallige Nevelse gemeentebestuur unaniem een schrijven te richten aan de koning waarin hij bedankt en gefeliciteerd werd voor zijn beschavingswerk in Midden-Afrika. Van de benaming Kongo is hier nog geen sprake. Teneinde de Nevelse bevolking bij de huldeblijken te betrekken werd besloten een lijst ter ondertekening neer te leggen op het gemeentehuis. Wie op het hulde-adres tekende zal vermoedelijk niet meer kunnen achterhaald worden daar toen nog geen dubbels werden gemaakt. Wellicht berust het oorspronkelijk document op een stofferige zolder van het voormalig Ministerie van Koloniën.

Het is dus zo dat reeds een jaar vóór Stanley door Leopold II geëngageerd werd er iets roerde te Nevele in verband met de kolonisatiepogingen van onze vorst. Dat Buysse het gelukwenstelegram situeert op 9 april 1885 heeft ons inziens te maken met het feit dat steeds meer landen toen geneigd waren om

Leopolds aanspraken op Midden-Afrika te erkennen of dit reeds hadden gedaan zodat de uitroeping van de Onafhankelijke Kongostaat niet lang meer op zich zou laten wachten. Dit gebeurde trouwens op 1 juli 1885.

André BOLLAERT
Poesele

Bijlage

„Register... alle beraedslagingen van den Gemeenteraad van Nevele.” p. 94.
Zitting van 9 January 1877.

Tegenwoordig: Mulle de Terschueren, Dias en Buysse schepenen, Van Nevel, Bosschaert, Maere, Schattemen, Braet, De Reu, Cackaert en Hanssens.

...

3° Advies genomen door den Gemeenteraad in zijn zitting van heden toegestuurd aan zijne Majesteit den Koning Leopold II, betrekkelijk de beschaving der Afrikaensche volkeren.

Sire,

C'est avec le plus profond respect que nous venons vous donner connaissance à votre Majesté que sur la proposition du collègue échevinal le conseil communal de Nevele a, dans sa séance d'aujourd'hui, voté à l'unanimité une adresse de remerciements et de félicitations à Votre Majesté pour la noble et généreuse entreprise de la civilisation de l'Afrique centrale dont Votre Majesté a daigné prendre l'initiative.

Voulant s'associer à ce grand projet et afin de donner à la patriotique population de notre commune l'occasion d'y prendre part, le conseil a décidé à l'unanimité de souscrire en tête d'une liste déposée à l'hôtel de ville pour recevoir les adhésions de ses administrés.

Persuadés que ce généreux et salubre projet sera couronné d'un plein succès, nous sommes de Votre Majesté les dévoués et obéissants sujets.

Aldus gedaen in zitting date alsboven

Van wege den raed

De sekretaris

C. Defraye

Namens den Gemeenteraad
De Burgemeester - Voorzitter
L. Mulle de Terschueren

„HET LAND VAN NEVELE” 1988, JAARGANG XIX INHOUDSANALYSE

- BOLLAERT A., JANSSENS A., MICHIELS M., „In den Vos” te Vosse-
lare, blz. 302-313.
- BOLLAERT A., Kongopioniers uit het Land van Nevele, blz. 251-283.
- BUYSSE I., Kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes te Poeke, blz.
56-57.
- DE RUYCK L., Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring
„Het Land van Nevele”. Aanwinsten 1987, blz. (39).
- HUYS P., Weerbare mannen in Poeke in 1638, blz. 146-147.
- HUYS P., Een schuldbrief van de graaf van Horne (1556), blz. 299-
301.
- JANSSENS A., Het Raasboomkapelletje van Bachte-Maria-Lerne, blz.
39-42.
- JANSSENS A., De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Troost te Meigem,
blz. 45-48.
- JANSSENS A., De H. Amanduskapel te Zeveren, blz. 49-55.
- JANSSENS A., Het filmgebeuren te Nevele, blz. 172-183.
- LAVENT L., Het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw-in-Nood te Vosse-
lare, blz. 58-62.
- LUYSSAERT J., S. Maria kapelle aen den meulen van Meerendre, blz. 63-
72.
- MARTENS A., Het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw onbevleete
ontvangenis te Hansbeke, blz. 29-38.
- MARTENS A., Heemkundige wandeling langs de contouren van Hansbeke
aan de hand van een reeks pentekeningen van Wouter
Langerlaert, blz. 105-130.
- MARTENS A., Hansbeke in de Visitatieverslagen van bisschop Antoon
Triest, blz. 131-145.
- MARTENS A., Een greep uit de processen-verbaal, opgemaakt te
Hansbeke in de jaren 1819-1825, blz. 184-192.
- MARTENS A., Ditjes en datjes uit Hansbeke tijdens het Hollands bewind,
blz. 193-199.
- MARTENS A., Boedellijst (uit 1902) van meubelen en gerief, toebehorend
aan de Gemeentelijke Jongensschool van Hansbeke, blz.
200-202.
- MARTENS A., Vier Paters-Recollecten, geboren te Merendree in de eerste
helft van de 18e eeuw, blz. 203-206.
- MARTENS A., Statuten van het Broederschap van de Zoete Naam van
Jesus te Hansbeke, blz. 207-210.

- MARTENS A., XIXe-eeuwse bidprentjesportretten van personen, geboren en/of overleden in het Land van Nevele, blz. 211-218, 349.
- MARTENS A., Zusters van Sint-Vincentius a Paulo geboren in het Land van Nevele, blz. 225-227.
- MARTENS A., Priesters uit het Land van Nevele vermeld in „Het Martelaarsboek”, blz. 228-234.
- MARTENS A., De missiekranen van Hansbeke, blz. 314-343.
- MARTENS A. & MICHEM F., Onderpastoors te Hansbeke tijdens het Ancien Régime, blz. 219-224.
- MICHEM F., De Sint-Arnolduskapel te Vinkt, blz. 43-44.
- REDACTIE, Hulin de Loo (1862-1945): burgemeester van Lotenhulle en hoogleraar. Aanvullingen en een rechtzetting, blz. 150-156, 158.
- REDACTIE, Onder vier ogen met A. Janssens, blz. 240.
- STROBBE A., Hulins kapel in Lotenhulle, blz. 3-28.
- STROBBE A., Onder vier ogen met Antoine Janssens, blz. 79-104.
- VERSTRAETE E., Archeologische vondsten te Landegem, blz. 288-298.
- WAELEPUT G., 11 Novemberherinneringen, blz. 284-287.

Verslagen, blz. 160-165, 236-240, 344-347.

Boekbeoordelingen.

- TAELEDEMAN J., De Nevelse Zeistraat anno 1870-1880 en die van Buysse, in Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap, III, Gent, 1987, (LUYSSAERT J.), blz. 157.
- NEYT L., Staten van Goed van het ambacht Waarschoot, oostwinkel en Ronsele (1701-1756), deel II, Tielt, 1987, (LUYSSAERT J.), Blz. 159.
- BOLLAERT A., De „Status animarum” van Poesele uit 1729 in De Levensboom. Informatieblad V.V.F. Meetjesland, jg. I (1988), nr. 1, blz. 6-11, (LUYSSAERT J.) Blz. 159.
- WILLEMOT O.G., Familia Van Overbeke ex Hansbeke (1784-1987), 166 pagina's met talrijke illustraties, Gent 1987, (MARTENS A.), blz. 235.
- HAUTEKEETE A., Vinkenieren een oeroud volksspel, (JANSSENS A.) blz. 348.

L. DE RUYCK en
K. DE GROOTE

VERSLAGEN

*Zondag 19 december 1988, Stalkaarsenwandeling te Nevele en Vosselare
Twintig deelnemers*

Het was kwakkelweer die avond en de opkomst was eerder bedroevend te noemen. Slechts een twintigtal dapperen getroosten zich de moeite om de avondwandeling langs Nevelse en Vosselaarse wegen mee te maken. Examenkoorts heette het bij vele afwezigen. Toch was het uitgestippelde parcours de moeite waard. Langs de Oosthoek, Zeistraat, Blasiusdriestraat, Meerskant en de rechteroever van het Schipdonkkanaal werd na een goed uur onze startplaats, het Nevelse Brandweearsenal dat bevelhebber Daniël D'Hooge ons bereidwillig ter beschikking stelde, opnieuw aangedaan. Daar wachtte brandweerman van dienst Wim Bogaert ons op en werden de deelnemers vergast op boterhammen met paté en hoofdvlees, zoals steeds vakkundig bereid door ons lid Norbert De Keyzer uit Lotenhulle.

Een jury samengesteld uit bestuurslid de heer Jozef Van de Castele en de heren André Desmet en Roger Tuytschaever verkoos de kunstige bietgewrochten der zusjes Robijt uit Lotenhulle tot de allermooiste, daar bestond geen twijfel over.

Voor alle volledigheid: Leen haalde het voor Els en Lies Robijt.

Sponsor „Nougat VITAL” deed ook zijn jaarlijkse duit in het zakje en aan alle deelnemers werd een ruime portie rasechte Nevelse nougat overhandigd. Zoals steeds hadden de afwezigen weeral eens ongelijk.

A.B.

Zondag 5 februari, lezing met dia's door de heer W. Puls over „Brieven van een soldaat van Napoleon” en negentiende statutaire vergadering. Veertig aanwezigen.

Door een gelukkig toeval kreeg de heer W. Puls uit Sint-Amandsberg een pakje vergeelde brieven en een livret uit de Napoleontische tijd in handen. Bij nader onderzoek bleken die brieven geschreven te zijn door een zekere Serafien Eeckhaute, conscrit de l'an 1807, een voorvader van Antoinette De Geyter, echtgenote van de heer Puls.

Petrus Zeverinus Eeckhaute werd te Zwijnaarde geboren op 10 oktober 1787. Vanaf 1807 tot 1814 was hij onder de wapens. Hij huwde in 1822 te Sint-Denijs-Westem met Rosalie Van De Vondele.

De negen brieven geven ons een goed beeld van het ellendige leven van een gewoon Vlaams soldaat in de legers van Napoleon. Uniek is dat in deze verzameling een brief is bewaard die de soldaat van zijn ouders ontving.

Doorheen deze brieven kunnen we de route volgen die Serafien Eeckhaute te

voet door Europa aflegde. Zes paar schoenen versleet hij op 10 maanden tijd. Als men weet dat een infanterist slechts om de 1000 km recht had op een paar schoenen, kan men berekenen hoeveel kilometer Serafien heeft afgelegd. Zijn eerste brief liet hij schrijven uit Stettin (nu Szczecin in Polen) op 29 april 1807.

Op 11 juli 1807 vertrok zijn tweede brief uit Austerlitz (nu Slavkov in Tsjechoslowakije).

Op 2 maart 1808 schreef hij vanuit Neisse, 70 km ten Zuidoosten van Breslau (nu Wroclaw in Polen) zijn derde brief.

In zijn vierde brief, gedateerd op 28 juni 1809 in Valladolid, Spanje, schreef Serafien dat hij aan gevechten deelnam. Hij beschrijft het gruwelijke beleg van Saragossa door de Fransen. De Franse troepen waren er in een onbeschrijflijke miserie geraakt door een gebrekkige ravitaillering.

Op 27 april 1810 bevond Serafien zich in Sevilla.

Voor het eerst krijgen we een beschrijving van het landschap. De dorre en woeste streken van Spanje, o.m. de Sierra Morena, moeten op de Vlaamse soldaat een diepe indruk gemaakt hebben.

Op 8 maart 1812 verbleef het leger in Llerena, op 92 km ten noorden van Sevilla. Weer schreit Serafien zijn ellende uit. Voedsel kon hij slechts kopen tegen woekerprijzen. Aan de dagelijkse marsen kwam geen einde.

De zevende brief vertrok uit Bayonne (F) op 14 augustus 1813. Een tijd later ontving Serafien een brief van zijn vader uit Zwijnaarde.

Reeds op 23 september 1813 schreef Serafien weer naar huis. De reeks brieven wordt afgesloten zoals ze is begonnen: een verhaal over armoede, miserie en verdriet.

Wie meer wil weten over het leven van deze Napollentische soldaat kunnen we de lectuur aanbevelen van het artikel van W. Puls, *Brieven van Serafien Eeckhaute. Conscrit de l'an 1807* in *De Oost-Oudburg*, jaarboek XXI (1984), blz. 53-88.

Na de boeiende lezing, geïllustreerd met dia's, blikten de voorzitter en de penningmeester terug op het 19e werkjaar van Het Land van Nevele.

Het activiteitenverslag toonde een rijk gevuld 1988. De vier nummers van het tijdschrift telden in het totaal 350 bladzijden. Het *Contactblad* verscheen vier keer en het bestuur kwam negen keer samen. Het documentatiecentrum werd verrijkt met 53 werken.

Penningmeester André Bollaert kon met een gerust gemoed het 19e boekjaar afsluiten. Het ledenaantal bleef stabiel op 393 en de kas bevat een ruim batig saldo. Twee leden keurden het financieel verslag goed.

Volgens de statuten waren de volgende bestuursleden ontslagnemend en herverkiesbaar:

Lieven De Ruyck, Dirk Heynssens, Guido Schaeck en Arnold Strobbe. Ze werden met handgeklap in hun functie bevestigd.

Een jonge kracht, de heer Eddy Verstraete uit Hansbeke, werd als nieuw bestuurslid voorgedragen en door de algemene vergadering aanvaard.

Vorig jaar namen twee bestuursleden om persoonlijke redenen ontslag. Lucia Lavent en Paul D'Hoker werden toen verheven tot prinses en prins in de orde van de Nevelse Huwier. Ook secretaris Lieven De Ruyck werd omwille van zijn verdienste in die orde opgenomen. Door een samenloop van ongunstige omstandigheden konden ze in 1988 het teken van hun waardigheid, nl. een bord dat deze Nevelse Huwier voorstelt, niet in ontvangst nemen. Met een jaar vertraging en heel gemeend overhandigde de voorzitter de eretekens aan deze gelauwerde bestuursleden. Met boterhammen met paté en bij een gezellige babbel werd de 19e statutaire vergadering besloten.

J.L.

ACTIVITEITENVERSLAG 1988

- 7 februari 1988, Merendree:
Lezing door Dr. C. Vandenbroecke over „Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot nu”.
Vijftenzestig aanwezigen.
- 7 februari 1988, Merendree:
Achtthiende statutaire vergadering.
Vijftig aanwezigen.
- 13 maart 1988, Lotenhulle:
Lezing door Prof. Dr. J. Everaert over „Landverhuizers uit Vlaanderen naar Amerika in de 19e eeuw”.
Tentoonstelling over „Landverhuizers uit Lotenhulle naar Amerika”.
Vijftig aanwezigen.
- 16 april 1988, Nevele:
Ontmoeting van Belgische en Duitse oudstrijders uit de meidagen 1940 te Nevele.
Diavoorstelling: „Nevele in mei 1940”.
Honderdtwintig aanwezigen.
- 20 mei 1988, Nevele:
25 jaar museum „Rietgaverstede”.
Honderdentien aanwezigen.
- 19 juni 1988, Hansbeke:
Wandeling langs de „Contouren van Hansbeke” o.l.v. A. Martens.
Vijfendertig wandelaars.
- 30 juni 1988, Hansbeke:
Uitreiking van de Julius Nieuwlandprijs aan de schoolgaande jeugd van Hansbeke.
- 9 en 10 juli 1988, Poesele:
Uitreiking van bedevaartvaantjes van de H. Donatus te Poesele. Eigen ontwerp.
- 11 september 1988, Bokrijk:
Heemkundige uitstap naar het openluchtmuseum te Bokrijk o.l.v. J. Luyssaert.
Drieëndertig aanwezigen.
- 25 september 1988, Brugge:
Deelneming aan de geschied-, volks- en heemkundige boekenbeurs te Brugge.
- 23 oktober 1988, Poesele:
Voordracht met dia's door F. Bastiaen over „De veldwachter, een volksfiguur”.
Dertig aanwezigen.
- 10 november 1988, Merendree:
Lezing door Prof. Dr. J. Taeldeman over „Wat betekent mijn familienaam?”.
Zeventig aanwezigen.
- 18 december 1988, Nevele:
Traditionele stalkaarsenwandeling voor de jeugd.
Dertig deelnemers.

VOOR U GELEZEN

N. Kerckhaert, *Oude Oostvlaamse hoeven* (deel II), 1988, 408 bladzijden tekst, geïllustreerd met 20 zwart-wit foto's. Verantwoordelijke uitgever: Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, Koningin Maria Hendrikaplein 64, Gent. Prijs 950 fr.

Op initiatief van de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen verscheen enkele jaren geleden een eerste deel van „Oude Oostvlaamse hoeven”, dat thans door een tweede en laatste deel wordt gevolgd. In deze werken wordt een (beknopte) historiek geschetst van oude hoeven, die ooit in Oost-Vlaanderen bestonden (of nog bestaan), in alfabetische volgorde gerangschikt op basis van hun naam, van A tot L in het eerste en van M tot Z in het tweede boek. Met het oog op de uitgave van deze naslagwerken werden door de auteur talrijke onuitgegeven en uitgegeven bronnen aangeboord en meerdere werken geraadpleegd, waarnaar in de verschillende deeltteksten wordt gerefereerd.

Bij dit tweede deel wordt een historische inleiding en een toelichting over oude maten gewichten en munten, die reeds in het eerste deel verschenen, als afzonderlijke bijdrage gevoegd. In dit laatste deel wordt ditmaal een alfabetisch register opgenomen waarbij de oude hoeven per stad of gemeente gegroepeerd worden, een onmisbare leidraad voor de geïnteresseerde lezer. Uit het werkgebied van de heemkundige kring „Het land van Nevele” worden de volgende hoeven geciteerd en in zekere mate behandeld:

Bachte-Maria-Lerne:

Cooleghem (goed te), Hagen (goed ter), Maaigem (goed te), Ooidonk (goed t'), Reabels (goed te), Sloten (goed ter), Wyngene (goed van).

Hansbeke:

Eksaarde (goed t'), Elst (goed ter), Maldegemsgoed, Stenersgoed, Straten (stede ter), Voorde (goed te).

Landegem:

Landegem (goed te), Rentergem (goed te), Schuren (goed ter), Varent (goed ter), Wolfslagers (goed 's).

Lotenhulle:

Barel (hof te), Berblocx (goed te), Biest (ter), Herts (goed s'), Lucht (goed ter), Maelboutss(stede te), Oudegoede, Pluimstede, Reibroek (goed te), Schuurveld (goed te), Varezele (goed te), Voormezele (goed te).

Meigem:

Beken (goed ter), Brackx (goed te), Kerken (goed ter), Landuit (goed te),

Linden (goed ter), Loetsen (goed ter), Lombaarden (goed te), Oorscamp (goed t'), Moelaar (goed te), Riede (goed ten), Speelt (goed ter), Stichelen (hof ter), Weechwalle (goed te).

Merendree:

Borch (goed ter), Cauwenhove, Halsberge (goed te), Overbroek (goed t'), Overpoeke (goed ten), Rode poort (goed te), Schoenmakersgoed, Varent (goed ter), Velde (goed te).

Nevele:

Braamdonck (goed te), Briele (stede ten), Broeke (goed ten), Buxstaalse (goed), Dale (goed ten), Eeke (goed ter), Heule (goed ten), Moerakker (hof te), Moriaensgoed, Oessche (goed ten), Plas (goed ten), Poekse goed, Riede (hof ten), Rietgaver (goed ten), Velde (goed ten).

Poeke:

Heenoden (goed ter), Landschoot (goed te), Leurebroek (goed te), Oessene (goed t').

Poesele:

Briele (goed ten).

Sint-Martens-Leerne:

Duust (goed ter), Lucht (goed ter), Middelt (goed ter), Ponten (goed ter), Quathem (goed te), Rijnvis (goed te), Sint-Gerolfskruis (goed), Strobbinge (stede te).

Vinkt:

Biesem (hof te), Biest (ter), Borch (goed ter), Dierdonck (goed te), Faelge (goed te), Hulsbeke, Huult (goed te), Ketels (goed 's), Markette (goed te), Nieuwenhove (goed te), Oudenhove (goed ten), Papen (goed 's), Poukaerts (goed te), Schotelmans (goed te), Stagge (goed ter), Stene (goed ten), Vissers (goed 's), Weewijten (goed te).

Vosselare:

Duust (goed ter), Goes (goed van der), Kocus (goed te), Mariahoeve, Meers (goed ter), Mere (goed ter), Middernacht (hof te), Poortakker (goed te), Snedebrood (goed ter), Weverskamer (goed), Zevenbunder (goed te).

Zevergem:

Heirens (goed te), Herlebout (goed te), Meers (goed ter), Penninx (goed te), Vaalt (goed ter), Wallen (goed ter).

Als men bedenkt dat in vroegere eeuwen alle hofsteden eigen naam kregen wordt het aannemelijk, spijs het monnikenwerk van de auteur, dat deze lijst

van oude hoeven uit het Land van Nevele onvolledig is. Het zanten uit penningkohieren, landboeken, staten van goed, wettelijk passeringen enz. zou zeker een rijke buit van bijkomende hoevenarmen opleveren. Alleen reeds te Hansbeke worden nog volgende namen van oude hofsteden of stedekens vermeld, waarin verscheidene familienamen (van pachters of eigenaars) te herkennen zijn: de aelvenstede, de beelvarensstede, de beermans (beirmans) stede, de bollekens (billekens) stede, het casteelgoet, de collestede, het conversatiegoet, het cromeeckgoet, de collestede, het conversatiegoet, het cromeeckgoet, de croucx (croock) stede, het damputstedeken, de granenstede, het haemeldock (ameldonck) stedeken, de halewijn (allewijn) stede, het hullinckstedeken, het keysersteden, de lockenstede, het maesstedeken, de janne meyersstede, het partrijsenstedeken, de robbekensstede, de roosen (hof) stede, de sackmansstedeken, tsaegherstede, de jan snouckstede, een reeks die op haar beurt zeker nog kan aangevuld worden.

INHOUD

L. NEYT, Gerolfswal en de oude „priesteragie” te Merendree	3
A. JANSSENS, Industrieel erfgoed (IX): de berdzager in het Land van Nevele	35
E. HEYSE, De heerlijkheid Hansbeke 1234 - 1315	48
A. JANSSENS, Een variététheater in openlucht te Nevele in 1888	59
A. JANSSENS, Het Lovaert - orgel van Markegem	64
R. BUYSSE, Een Lovaert - orgel te Lemberge	67
A. JANSSENS, Cyriel Buysse hield van grappen	72
A. JANSSENS, Slijtersgrap te Nevele	74
A. BOLLAERT, Kongopioniers uit het Land van Nevele. Aanvulling.	75
L. DE RUYCK, K. DE GROOTE, „Het Land van Nevele” 1988, Jaargang XIX, Inhoudsanalyse	77
Verslagen	79
Voor u gelezen	83
L. DE RUYCK, K. DE GROOTE, Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”	(41)

Voorzitter en voorzitter redactieraad

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE-Merendree

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9856 AALTER-Lotenhulle

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heistestraat 45
9840 NEVELE-Landegem

Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 NEVELE-Poesele

Bestuursleden

- I. BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Aalter-Poeke
- Y. DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
- D. D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
- D. HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9840 Landegem
- A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
- A. MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
- M. MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
- G. SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9840 Landegem
- J. VAN DE CASTEELE, Rodenbachstr. 74, 9910 Gent-St.-Amandsberg
- E. VERSTRAETE, Doornbosstraat 1, 9842 Hansbeke

